

A decorative border with intricate floral and scrollwork patterns in a dark ink, framing the central text area.

ЕМІЛЬ ВЕРХАРН
ВИБРАНІ
ПОЕЗІЇ

2.930
ДЕРЖЛІТВИДАВ УКРАЇНИ

EMILE VERHAEREN

CHOIX DE POÉSIES

TRADUCTIONS
PAR
NICOLAS TERECHTENKO

ÉDITION DE L'ÉTAT DE BELLES LETTRES
KYIV — 1946

ЕМІЛЬ ВЕРХАРН

ВИБРАНІ ПОЕЗИ

ПЕРЕКЛАД З ФРАНЦУЗЬКОЇ
МИКОЛИ ТЕРЕЩЕНКА

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРА
КІЇВ — 1946

Редактор Ю. Кобилицький.

Эмиль Верхарн. Избранные стихи
(На украинском языке).

БФ 01260. Зам. 1038. 4¹/₄ Друк. арк.
Підписано до друку 17. V. 1946 р. Тираж 10.000.

Складання 16 Республік. друкарні, Львів.

Друкохромолітографія „Атлас“, Львів.

ЕМИЛЬ ВЕРХАРЕН
(1855—1916)

ФЛАМАНДКИ

(1883)

ФЛАМАНДСЬКЕ МИСТЕЦТВО

I

Мистецтво Фландрії, колись
Жінок дебелих ти любило,
І їх жага й розкішне тіло
В твоїх шедеврах зайнялись.

Коли малюєш ти на хвилях
Веселих німф, ясних богинь,
Або сирен своїх видінь
На срібних пагорбах замшілих,

А чи Помон серед квіток,
Весняним сонячним розмаєм, —
Мистецтво Фландрії, ми знаєм:
Своїх відбило ти жінок.

Щоб відтворити їх — м'язистих,
Нагих, вабливих, — пензель твій
Торкався тіл, мов чародій,
Ігрою кольорів огнистих.

Вони палають від жаги,
Без зайвих одягів турботних;
І повні груди на полотнах
Цвінуть рум'янцями снаги.

Сільвани гоняться за ними,
Від хіті п'яної в поту,
В зеленім бігають саду
Кущами темними й густими.

Вони безстидні між утіх.
Огнями очі їх палають
І темні хащі осявають;
І скрізь лунає хтивий сміх.

Мов пси, сатири виють глухо;
А жінка хоче хоч на мить
Себе від них оборонить,
Коліна стискуючи туго.

Але, п'яніючи, жінки
Згинають хтиво стегна голі,
І коси їх спадають долі
Каскадом чорним на боки.

І викликають фавнів сміло
Жагучим поглядом своїм;
Хоч перший поцілунок їм
Забороняють ще безсило.

II

О, зрозуміла вам, майстрі,
Ясна краса п'янокбого тіла
І дивного бажання сила
У владній і жагучій грі!

Жінок блідих і полохливих
Нема на вашім полотні;
Вони нудьгують мовчазні,
Мов місяць серед вод журливих.

Не знає пензель ваш оман,
Брехні, нудьги і чаклування,
І напівшепотів зітханя,
І підмальованих рум'ян.

І тих Венер, що кволі груди
Уміють газом прикривать,
Щоб краще ними торгувать
І перед самцями блиснути.
Сюжети, сповнені прикрас,

І пастораль нудна Цітери,
Алькови, привиди, химери...
Сама нудьга! — Зате у вас —

Серед бурхливої природи
Ї між палаців золотих,
У пурпурі віків старих,
У сяйві сили їх і вроди, —

Жінки у вас — мов шал весни,
Червона кров і біле тіло;
І віддаються там безсило
З царською щедрістю вони.

ПАСТУШКА

Із хусткою на тім'ї, у рясній спідниці,
Вона вже зранку на пастівнику;
Але дримається, й склепляє сон очиці, —
Там, під деревами, в ліску.

Вона заснула й дихає розкритим ротом;
Трава торкається обличчя й голих ніг.
Звисають руки, вкриті теплим потом,
І мухи в'ються коло них.

Метелики спускаються веселими роями,
Повільним льотом падають згори,
Сідають на горбах, порослих мхами,
Що розігрілись од жару.

Буває, що вона повільним рухом
Круг себе прожене докучних комарів,
Але вони ще більшим, глибшим кругом
Злітаються з усіх боків.

А пастівник рослинністю своєю
Її гаряче тіло міцно обійняв;
І вже здається, що кругом над нею
Важкий тваринний спокій встав.

Тече в її дебелих дужих звивах
Могутня кров, що криється в дубах;
Коса ж її біліє, мов ячмінь на нивах,
Або пісок на стежечках.

У неї смага на руках; а сім'я,
Що розлилось по ній на хвилях жил,
У перса б'є, хвилює ніжне вим'я,
Немов вітри між сонних піль.

Опівдні сонце млосним поцілунком
Під вербами торкається зомлілих уст її,
А з пліч розкішним візерунком
Коса спадає до землі.

ВОДОПИ

В глибокій улоговині, немов якась печера,
Простягся тихий став, увесь повитий сном.
Сюди на водопій худоба йде гуртом
І плюскає в воді, відбившись мов химера.

Проходить череда шляхом крутим, похилим,
Лошата ристю мчать, корови ледве йдуть.
І стомлені бики схвильовано ревуть,
Здійнявши голови над сонцем запізнілим.

І зникло все у денному вмиранні:
І звуки, й запахи, і саява, й барви, й грані,
І плюскіт хвиль, і спека в далині.

Туман, мов савани, прослався в низині,
Дороги тягнуться безкраї в безнадії,
Немов бики хриплять у спільній агонії.

СВИНІ

Гладкі рожеві свині, льохи та кнури,
Поважно рохкали в городнім полі,
Похитуючи вим'ям на роздоллі,
Хвости кільцем задерши догори.

Коло свинарника південної пори
Вони спокійно рилися в калюжі.
Закаляні сечею, їхні туші
Вилискували шкірою з нори.

Аж ось і листопад. Кололи їх. І сало
Само з окістя ситого стікало.
А шия, рило, очі — все злилось

В один суцільний кусень лою.
Коли ж смалили їх — перед юрбою
Багаття ситого достатку зайнялось.

ЖЕБРАКИ

Лиха недоля їх в лахміття одягла.
Осінької пори вони, страшні від муки,
Покинувши нору, простують до села.
На видноколі їх стрункі стрічають буки.

Не чути більш пісень серед сумних рівнин,
Де залягли сніги заметами густими.
І тільки в самоті похмурій млин
Кружляє вперто крилами своїми.

І бродять жебраки з мішками на горбах —
В канавах, у ровах, у бруді, в смітниках,
До ферми тягнуться, скориночки благають.

Та злі собаки їх коло воріт стрічають.
І знов вони рушають в безконечний шлях
З прокляттями і лайкою в устах.

ТРЮАНДАЛІ

Колись любили тут гулять —
У теплих закутках рівнини.
Були у хлопців дужчі спини,
Й дівчата вмiли чарувать.

Тоді за довгими столами,
Кругом простих і добрих страв,
Серед наїдків і забав,
Над салом і окороками,

Гурти підпилих гультяїв
Сміялись, бавились, співали,
На повні щелепи жували,
І налякать могли б мерців.

І кожен парубок жадливо
Шукав пругких жіночих тіл,
Які не мали більше сил,
І п'яні корчилились манливо.

Огнями клекотіла кров,
Займались погляди жагою,
Пройнявши хіттю огневою,
Щоб спелити їх любов.

А перса ніжні та опуклі,
Що впитися б зубами в них
У шалі пристрастей міцних,
А перса звабливі й набухлі

Вже випинаються з-під рук,
Неначе яблука доспілі,
Що звисли з гілки на дозвіллі
Рожевим сяевом навкруг.

І хіттю збурені дівчата,
Ковтаючи з ковша вино, —
Іх шлунок сповнений давно
Й спідниця їх уже зім'ята, —

Хрипіли дико в жаготі,
І божеволіли з нестями,
Кричали повними ротами,
І, мов скажені, в забутті

За самців бились, і качались
По всіх кутках серед столів;
І довго натовп клетотів
Від темної жаги, — й здавалось,

Що їх змагання віч-на-віч
Проймало гомоном долину.
І пси, вартуючи рівнину,
Від жаху вили цілу ніч.

ЖАГУЧЕ КОХАННЯ

Навіщо непотрібні та пусті розмови,
Коли горить п'янке бажання в них?
Що погляд їм святош і їх похмуре слово,
Коли над вечір, в сутінках густих,
Він чує, як вона займається жагою,
Коли, її обнявши, він спиняє зір
На круглій шиї з ніжною смагою,
На очах, де горить огонь сузір,
Коли вона, сп'яніла і цілком розкрита,
Запалена коханням, полум'ям горить, —
Бо кров у ній тече несамовито,
Бо через край жадоба клетотить, —
І хоче, наче стіл, своє простерти тіло,
Де б парубок міг їсти й пити, сповнений снаги,
Стискаючи її в своїх обіймах сміло,
Весь торжество кохання, тіла і жаги!

Обнявшись, вони ідуть поміж кущами,
Де стежка стелеться, протоптана для двох;
Вони повільно йдуть і бавляться листками,
Прокусуючи їх і стишуючи крок.
Сміється він і згадує свої вагання,

Поки наважився дружиною назвать,
Він пригадав — як і вона — її зітхання,
Коли він силою посмів поцілувать.
А зараз їй уста від пристрасті вологі,
Немов п'янким вином кохання упиласть —
На чистому повітрі, де крута дорога
На захід сонця кров'ю зайнялась.
У спільній згоді, там, під гущиною,
В рухливім плетиві зелених гіллячок,
Вони курінь старий шукають самотою,
Давно юлись людьми покинутий куток,
Де чути, як співає — шелестить пшениця,
І золотий овес, і синій льон рясний.

І враз тоді вони свої схиляють лица,
Йї схвильовані до краю падають вони,
І дикий пал чуття проймає тіло їхне,
І задоволено їх інстинктивний шал;
І тільки хоч на мить жадоба їхня стихне,
Знов поривається її бурхливий шквал;
І геть зім'ята вже трава навколо,
Немов би тут пройшов раптовий град,
І гілля зірвано, й земля прослалась гола —
Від хтивої напруги ніг і п'ят.
Вона відповідає на його бажання
Без сорому, без страху, без борні.
Нехай ганьблять на селах їх кохання,
Що в їх серцях виріє на весні!
І він, єдиний цар знесилоного тіла,
Обранець, що припав до серця їй,
Він бачить, як повисли руки їй безсило,
І гордість світиться у постаті міцній.
І знов тіла жагою клекотали,
Здіймається вир міцних обіймів їх,
І спазми криками безумними лунали,
І хіть його сягала їй до ніг.
І він її хотів би спопелити,
Вона б хотіла зацім'ять навек,
І цей останній шквал несамопитий
Такий напружений, що викликає крик.

І хай село ганьбить їх без упину,
Нехай неславить їх, — та прийде скоро час,
Коли батьки дозволять взять дружину,
І нинішній її коханець, після всіх образ,
До неї прийде знов весільною порою,
Надіне їй каблучку, й серед пишних квіт .
І осяйних свічок він поведе з собою
Гремтіння матірне і вісімнадцять літ.

Ч Е Н Ц І

(1885)

ДИКИЙ ЧЕРНЕЦЬ

Трапляються ченці, що наганяють жах
І збереглись, здається, тільки у лісах.

Вони давно живуть у монастирських сховах
І чола їх, здається, з плиток мармурових.

І грози тнів таять віками в них,
Мов у лісах, у привидах страшних.

Їх бороди вітрами миються в озерах,
І світиться їх зір, мов джерело в печерах.

І їх міцні тіла у згортках чорних ряс —
Немов гранітні скелі у вечірній час.

Вони ховаються в страшних пустельних пушах
І так самотньо вкрай у їх похмурих душах.

Їх розум, загартований крицевий дух
Жахається-боїться лиш пекельних мук;

Вони не знають іншого, другого бога,
Окрім жорстокого і мстивого та злого.

Та ще розіп'ятий колись Христос сумний
Під пензлем маляра ввижається жахний.

Із головою в клоччі, з синіми руками,
З ногами, скорченими скорбними хрестами;

Та ще страшні ченці, що в полум'ї стоять,
І їх тіла, мов смолоскип, в огні горять;

Та діви в цирках, що ідуть на люту страту.
Де рижі леви будуть їх тіла терзати;

І ще пустельники, з жагою в сірих очах,
Що мруть від голоду, конають в диких корчах.

Так мучаться вони в старих монастирях,
Де в мармурових сховах тільки дикий жах.

ЧЕРНЕЦЬ-ФЕОДАЛ

Ще є сини лихих баронів та князів,
Утілення пихи серед своїх ченців.

Вони — володарі монастирів похмурих,
Лунає їх ім'я, мов зойки на тортурах.

Країну всю тримав їх предок у руці;
Обитель — замок їх, а слуги їх — ченці.

Суволями тяжкими з них спадає ряса,
Немов колись звисала з рицарів кіраса.

Вони перед собою носять хрест важкий
Велично, наче меч кривавий замашний.

Вони читають вироки з готичного амвона,
І людям проти містики немає оборони.

І їм ввижається війна і бог з вінком,
Що їх благословляє в бій своїм хрестом.

Вони є білі вартові христової ідеї,
Що геть простерлася над світом в апогеї.

КРАЙ ДОРОГИ

(1882—1894)

НА БЕРЕЗІ

Суворий вітер дме, а попелястий схід
Вкривається рожевими хмарками,
І темний обрій над важкими берегами
Під їх прудким, шаленим льотом зблід.

З'являються над обрієм тумани.
Вихрастий кінь, почувши темну хіть,
Страшним галопом в небесах летить,
Аж поки не зомліє, не розтане.

Надходить вечір, і своїм крилом,
Мов чорним непроглядним помелом,
Розрізує блакить, гойдається на хвилях.

А пізніє сонце, впавши над водою,
Стікає кров'ю, бореться з імлою,
Мов жеребець із полум'ям у жилах.

ЛИСТОПАД

Листки жалів і туги між полів
В моїх долинах сумно опадають;
Листки жалів і снів, мов журний спів,
В моєму серці падають без слів.

Лахміття хмар встилає
Потворне око невидюче,
І клякне на вітру, що вие дужче й дужче,
Старезне сонце невидюче.

— О, листопад в моїй душі! —

Над вербами у сірих болотах
Серед туману пролітає чорний птах,
І довго чути крик похмурий, непривітний
І без кінця одноманітний.

— О, листопад в моїй душі! —

О, листя, що спадає,
Опадає;
І злива ця бурхлива,
І тужний крик одчаю,
Що душу рве мою без краю!

В Е Ч О Р И

(1887)

ПІСНІ

Пісні, що їх співають на дорозі битій,
І приспів їх старий, тужливий і сумний,
Слова і ритми їх, глухі й несамовиті,
Найбільш печальні в вечір мовчазний,
Як світять ліхтарі й стихає гомін.
Пора вже спать. І дзвони дзигарів
Гудуть журливо. І вразливий стогін
Кривих порогів і заржавлених замків
Відбився скрізь, мов голос чоловічий.
А іноді з-за саду і старих хатин
Почуєш мукання і шерхіт таємничий.
Усе затьмарене серед нічних долин.
Нікого. Лиш на дальнім видноколі
Самотні хмари, що мандрують десь.
І в безконечності, в нічному полі,
Серед безмежності сумних небес,
Пісні, що їх співають на дорозі битій,
І приспів їх старий, тужливий і сумний,
Слова і ритми їх, глухі й несамовиті,
Навіки линуть в вечір мовчазний.

ЛЮДСТВО

Вечори, розіп'яті на обрії жахнім,
В болотах відбили тугу і бланання;
В болотах, мов в дзеркалі сумнім,
Стигне кров вечірнього смеркання.
Вечори, розіп'яті на обрії жахнім!

Пастухи ідуть дорогами рівнин,
Череди свої женуть до водопою.
Смерть зійшла вечірньою добою!
І встає Голгофа у вінку з тернин
Під похмурою небесною імлою.

Вечори, розіп'яті на зламаних хрестах,
Затаїли стогін і страждання;
І немає більш надій в людських серцях,
Бо стоять на водах чорного смеркання
Вечори, розіп'яті в кривавих небесах!

ЛОНДОН

Ось Лондон, о душа! весь мідний і чугунний,
Де чути у майстернях металевий крок,
І де вітрила мчать у вир бурунний,
Кудись у далечінь, у бурю, без зірок.

Вокзали у димі, де газ, мов сльози, лине
Сріблястою нудьгою в блискавки шляхів,
Де час нудьгує, мов жахні тварини,
Під дзвін Вестмінстерських тужливих дзигарів.

І чорні доки під чадними ліхтарями,
Мов веретена Парок, мріють в далині;
І потопельники страшні під пелюстками
Квіток багнистих вод, де світяться огні,

І стишена хода, і жести дівок п'яних,
І всюди алкоголю відблиск золотий.

І раптом смерть, серед юрби, в туманах, —
Ось чорний Лондон, що відбився у душі моїй!

ХОЛОД

Сьогодні ввечері порожнє, мовчазнє.
Холодне од зірок, розкрилось небо.
І, заглядаючи у дзеркало земнє,
Воно відбило вічність серед степу.

Морозами закутий обрій золотий,
Блискучий лід синіє берегами;
А десь горить промінням шпиль ясний,
Обточений холодними вітрами.

Замовкли небеса, річки й ліси.
О, їхнє світло нерухоме, тихе!
Ніщо не передасть, не висловить краси
У білім царстві запашного снігу.

Довічний спокій. В крижаних руках
Ламається залізо, стогне криця.
І в безконечних снігових полях
Немов застигла вічна таємниця.

МЛИН

Поволі млин кружляє в темній глибині,
В вечірнім небі, чорний від негоди,
Кружляє ледве він, і, сповнені скорботи
Махають крила стомлені й жакні.

Ще зранку руки зводяться в благани.
Й повільно падають; і знов вони
Угору підвелись, і враз з височини
Звисають, схилені в вечірньому мовчанні.

Спадає на село зимовий сон навкруг,
Стомились хмари в довгому блуканні,
І вздовж кущів, що криються в тумані,
Тікають колії за мертвий виднокруг.

Стоять кругом застиглого ставка хатини,
Зігнулись жалібно вечірньої пори;
На стелі сяйво лампи блискає згори,
Своїм огнем намацує кутки і стіни.

Коло стоячих вод, в пустельному безкраї,
Очима темними із драних ганчірок
Вдивляється так сумно ряд хаток,
Як млин старий, кружляючи, вмирає.

Р О З Г Р О М И

(1888)

Б Е З У М

Хоч ти слабий, і бідний, і похмурий,
І стомлений! — устань: себе ти переміг.
Бажанням сміливим знеси свої торттури
І кинься, серце, проти бур земних!

Катуй знекровлений кістяк жахливий,
Скеруй свою ходу через багрець стежок;
І язиком лижи, мов вітер лиже ниви,
Свій біль, і встань, і далі мчи свій крок!

Не маєш ти бажання і надій, — даремно!
Безмежна зненависть ще тугою ячить,
І ще лютує над тобою доля темна,
І, поки ти живий, зло гордовито мчить.

Хай знов конання, і торттури знову.
Прекрасний, божевільний і жагучий шал —
В нестримному бажанні пити' клекіт крові,
І відчувати жах і насолоди пал!

О, шкапа нервів і кісток безсила,
Що я загнав її! — так у Полярних снах
На конях із ебену верхівці летіли,
Жахаючи в пустельних, крижаних краях.

ГОЛОВА

Ти голову свою складеш на ешафоті,
І дзвони загудуть, і лезо заблищить,
І крикнуть мускули, і вибухне в скорботі
Страшний бенкет металу й крові вмить.

І сонце пурпурне над заходом сірчаним,
Що вогневим рубіном дивно виграє,
Вдивлятиметься поглядом своїм останнім,
Чи вмерло сміливо ясне чоло твоє.

І там, де зло повзло змією потайною,
Юрба зупиниться перед лицем твоїм
І колихатиме скорботною рукою
Твою труну, мов мати, в горі мовчазнім.

І затаївши, наче квітку чорну,
Достиглої отрути блискавичний шал,
Всі збережуть про тебе пам'ять непоборну,
Що мозок просякає, мов дзвінкий кинджал.

Ти голову свою складеш на ешафоті,
І дзвони загудуть, і лезо заблищить,
І крикнуть мускули, і вибухне в скорботі
Страшний бенкет металу й крові вмить.

ЧОРНІ СМОЛОСКИ ПИ

(1890)

БУНТ

До міста, де блискає ніж гільйотин,
Де люди повстали і кличе їх дзвін, —
Туди поривається серце моє.

Вирує майдан під гучний барабан
Пекучих проклять шаленої бурі,
І чола підводяться хмурі.

На чорній дзвіниці старий циферблат
Повис серед неба, де зорі горять.
Палають в вечірнім тумані.

І кроки лунають, і відгомін чуть,
І полум'я крає густу каламуть
Над дахами темних палаців.

Для кого немає вже інших надій —
Лише вікувати в журбі навісній, —
Мовчати тут більше не можуть.

Якими шляхами майбутнє спішить,
Чи прийде на землю омріяне вмить
Під небом спокійно-жахливим?

І гнів вибухає над світом усім,
І хмари проймає погрозовий грім,
І райдуга сяє навколо.

І всюди для бідних і темних людей
Надходить хвилина, коли із грудей
Ім вирветься збурена воля.

Пора! Ї на сполох гукають кругом.
І вдарів нікому тепер не спинити.
Однак — чи вбитим бути, чи вбити!

Пора...

ЖІНКА В ЧОРНОМУ

— Жінко в сукнях чорних, жалібних,
Ти кого чекаєш вечорами,
Кличеш скорбними устами,
Ждеш на вулицях міських?

— Пси чорної надії вечорами виють
Під місяцем очей сумних,
Під чорним місяцем очей моїх
Скажені пси безтямно виють,
І чорний жах у душах сіють.

Невже я так хвилюю косами моїми,
Що скаженіють чорні пси?
Навіщо ваблю я в нічні часи
Своїми стегнами крутими?

— Ти кого чекаєш вечорами,
Кличеш скорбними устами,
Ждеш?

— В який далекий рай мої високі груди
Спішать і пнуться, не дають заснути?
З якого пекла чути гук і труби,
Коли здригаються мої пошерхлі губи?

Який огонь палкий і дужий гнів
Уб'є страшних безтямних псів,
Які для них надії в даліні,
Коли в ці дні шукають їх в мені?

— Ти кого чекаєш вечорами,
Кличеш скорбними устами?

— Жагуча ніч в моїх очах,
Неначе смерть, я чарівна.
Я сію зненависть і жах,
Я — всенародна, як вона.

При світлі блискавок моїх
На стінах чорних і байдужих,
Несу я катафалки втіх,
Свічки моїх грудей недужих.

Я продаю жагуче тіло,
До нього сотні, юрби йдуть,
І смолоскипами безсило
Прокляття до небес встають.

У хвилях запашної крові
Я вежою стою в віках,
І скрізь жахаються любові,
Що труїть, наганяє страх.

Вони з порожньою душею
Спішать до пестоців моїх,
І над байдужістю моєю
Встає луна цілунків їх.

І вельми страшно їм тепер
Пізнати свою потворну душу,
Багрянний плащ нічних химер
Немов жагу мою байдужу.

— Ти кого чекаєш вечорами,
Кличеш скорбними устами,
Ждеш?

— Коли серед вечірніх сонячних примар
Злотисті тіні падають на тротуар,

І місто тягнеться зомлілими устами
На темних вулицях, під ліхтарями,
До вічної мети в серцях: до жінки! —
Одчаю пси у млі ночей,
Над синіми глухими вечорами,
Безтямно виють під зірками,
Під місяцем моїх очей,
Моїх роз'ятрених грудей.

Який жагучий пал над персами моїми
Здіймається у грудях псів нічних?
І як огнями помсти золотими
Навіки розігнати зграю їх?

З якого пекла чути гук і труби,
Коли здригаються мої пошерхлі губи?
В який далекий рай мої високі груди
Спішать і пнуться, не дають заснути?

Чому ж я йду щодня до вас
У цей вечірній скорбний час,
Іду царицею й рабою,
З піднесеною головою?

— Ти кого чекаєш вечорами,
Кличеш скорбними устами,
Ждеш?

— О! Я не знаю, де шукать
Того, що прийде визволять,
Що мусить до людей прийти,
Великий, дужий, молодий.

Безумство сонячне, ясне
Захопить, піднесе мене,
Підійметься, засяє в очах,
І вирветься з грудей дівочих
Йому назустріч дикий крик!
Коли ж він прийде зрештою до мене,
Я зацілюю пристрасно, шалено:

Я — спокусителька сердець людських!
Скажіть, коли ж він прийде месником
шаленим?

— Ти кого чекаєш вечорами,
Кличеш скорбними устами,
Ждеш?

— Того, хто прийде із ножем огненным!

ПРИВИДИ МОЇХ ШЛЯХІВ

(1891)

СТРАХ

Під небом Півночі, серед жахних долин,
Ось пастир Листопадів в сурму грає,
Немов нещастя, край кошари він чигає
І череді про гибель дико сурмить він.

Хліб цементований старим жалем моїм
Серед тужливої й безмежної країни,
Де між калини й м'яти струмись лине
Повільно хвилями за пагорбом крутим.

А чорні вівці тут кривавими хрестами
Й огненні барани стикаються рогами,
Немов старі гріхи в страшній душі моїй,

І пастир Листопадів кличе їх на бурю.
Яким огнем обпалене мое чоло похмуре,
Коли життя мое застигло в жахові німім?

ПРИМАРНІ СЕЛА

(1894)

ВІТЕР

На голих і безкраїх нивах
Вітрами трубить Листопад;
На довгих нивах,
У жовтих гривах,
Він б'ється крилами об стріхи хат,
Що привидам в степах стоять;
У жовтих гривах,
Лютує дикий Листопад.
У хуторських колодязях
Залізні цебра на гачках
Риплять;
Над цямрами в колодязях,
Залізні цебра на гачках
Риплять і сіють жах.

Бурхливий вітер вздовж ріки
Жене березові листки,
Лютує дикий Листопад;
Скажений вітер у лісах
Зриває гнізда на гіллях;
Мете холодною мітлою,
Нагонить страх.
І мов суворою зимою
Лютує вітер,
Лютує дикий Листопад.

У стайні вміть
З вікна мигтять,
Лопоче клоччям
І сурмить.
— Лютує дикий Листопад!

В левадах, між долин,
Угору — блискавками,
Униз — блискучими мацками
Махає чорний млин;
Він косить чорними руками,
Вітрами,
Повітря косить Листопад.

Навколо згорблених церков,
Прищулившись до їх дзвіниць,
Оселі з серця точать кров;
І дахи вбогих кам'яниць
Схилились ниць.
Кепкує дикий Листопад.
Хрести похмурих цвинтарів,
Мов руки мовчазних мерців,
Навік застигли над землею
Смутною, скорбною сім'єю.

Лютує дикий Листопад
Вітрами.
Чи зустрічались ви з вітрами,
На роздоріжжі ста шляхів?
Чи зустрічались ви з вітрами,
Коли росте в їх душах гнів;
Чи чули ви, як опівночі
Він з неба місяць скинуть хоче,
А темні села, повні жаху,
Ревуть, голосять з переляку,
Немов у бурю череда,
Коли прийшла біда?

На довгих нивах,
В дощах, у зливах,
Вітрами трубить Листопад.

ДЗВОНАР

Мов череда сліпих бнків,
Роздрочених, наляканих, — у час вечірній
Буря, гнів!

І раптом понад мур сумирний,
Що церкву облягає, — блискавиця!
І вже горить у небесах дзвіниця.

Старий дзвонар в жахнім одчаї
Німий, мов камінь, поспішає
На пожежу.

Вежа
Угору здійнялась стовпом.
І вже огонь у даль спішить
Жагучим хижаком.

Нічне містечко встало вмиць,
І лица у людей, їх очі
Потворними здаються серед ночі,
І чорна цегла кров п'янку
П'є на будинку, на даху.

Старий дзвонар в широкому безкраї
Своє безумство диким дзвоном крає.

Вежа!
Вона собою заступила небосхил;
І стрілами червоних жил
Сягає річки і болот;
Спішить на крилах іскр у ліс,
І гне дерева, палить хмиз,
У далеч кидає свій льот.
Під танок полум'я, у темних шатах,
Тікає тінь, — огонь у хатах.
А з бань за мить униз летить
Гарячий хрест, якому цілий світ
У жертву ніс і кров, і піт.

І з усієї сили б'є старий дзвонар,
Хай полум'я залле Небесний Цар.

Вежа!

Огонь на лапах підповзає
До серць камінних стін,
І вище їх підскакує, гасає.
У диких корчах гнівний дзвін.
І зграї сов і вороння
Летять із ляку навмання,
І б'ються дзюбами об скло вікон,
І палять пір'я об огонь,
Ідуть, спішать в нерівний бій.
І враз вони в нічній габі
Знаходять смерть собі.

Старий дзвонар засмаглими руками
Гойдає дзвін під вічними зірками.

Вежа!

Вона мов куш в огні густім,
Що розпростерсь од краю і до краю
Своїм гіллям палючим і п'янким;
Огонь суворий у зубах стискає,
Мов лютий звір,
І блоки, й дошки, й сволок;
Палає божевільний вир,
Де дзвони дзвонять і кричать на сполох.

Передчуваючи кінець, дзвонар старий
Про власну смерть кричить згори.

Вежа!

Під гам нічних людей,
З розбитих вікон і дверей
Тогоче полум'я, мов із печей.
І під останній смертний крик
Застиг одчай в огнях очей.
Стара дзвіниця
Схилилася, мов глиця;
Здається, кожен поверх під огнем поник,

Зігнувсь, кладе земні поклони.
А як упали дзвони —
Земля замовкла тут навікі!

Старий дзвонар під ними ліг.

І дзвонів більш у нас не чути —
Одбили серце, розтрощивши груди.

КОВАЛЬ

Край селища, де в поле, в даль
Простягся шлях, — живе коваль.
З того часу, відколи дим
Над кузнею піднявся вгору,
Здіймає молотом важким
Щодня він куряву прозору,
Застиг терпінням мовчазним.

І знає люд з міських кутків,
Де стільки гніву запального,
Чому він цілий вік
Не покидає молота міцного,
Нехай важкого,
Але такого замашного,
І як він у зубах зумів
Здавить свій гнівний крик!
Та ті, що десь живуть на землях степових,
Чії слова — беззвучне завивання, —
Одвіку сповнені вагання,
Ховають страх в серцях своїх,
І з недовірливим чеканням
У вічі дивляться, осяяні мовчанням.

Коваль усе життя своє
Щодня, щовечора кує.

У горно кидає він полум'я завзять
І гнів роз'ятрений, глухий;
Щоб менше серед зла страждать,

Він кинув у вогонь гарячий, золотий,
Немов якісь уламки криці,
Наругу, зненависть, прокляття, гнів,
Аби вони були гостріші блискавиці,
Щоб ніж крицевий заяснів.

Його чоло,
Без сумнівів, вагань і страху,
Над вогнищем високу тінь звело.
І мов корони падають з розмаху,
Коли серед похмурих стін
Свій молот підіймає він,
Що б'є несхибно вперегін.
І чути відгомін бентежний,
А в очах запал безбережний.

Встає мінливе зло гарячою марою:
Голодним бідакам — дарунки слів пустих,
Що можуть обдурить лише сліпих,
Одгонить од промов пророків жовцю злою
І правосуддя за горою книг,
Де перед правдою рови умовин;
І кожен раб, безсилля повен,
Конає серед привидів міських;
І села, що зігнулись під імлюю
Та під хрестом од мовчазних церков;
І весь народ, що пада під вагою,
Гартує злиднями свою червону кров,
Не кається в своїх сумних провинах,
А точить меч на зганьблених руїнах,
І право жити, виявлять себе,
Серед законів, що гнітять камінням;
І полум'я — мов цуценя сліпе,
Під золотим моральним баговинням, —
Зелене, отруйне, нечисте джерело,
Звідкіль жадібно п'є людина,
Її безмежна думка щохвилини;
І скільки б змін, здається, не було,
Все та ж і та ж одвічна зміна.

Коваль не вірить у закони,
І якось дивно він мовчить.
Він не бажає жить в полоні,
Не хоче він невільним жить.
Його ніщо не може подолать,
Не може бути він негідним,
Він може цілі гори розбивать
Своїм бажанням непохитним.
Хто прагне так, як прагне він
Під полум'ям своїх горінь,
Той здатний десь у млі віків
Основи зрушити світів.
І чує він, що ціле море
Пролито сліз, що в серці жаль, —
Та все-таки, спокійний і суворий,
Старий і мовчазний коваль
У щастя вірить, і чека години,
Коли після зцілющої грози
У інший бік повернуться часи,
Коли об'єднаним кільцем полине
Людський нестриманий потік
І зрушить землю чоловік.

Один він серед ночі, де уже тремтить
Нова, нечутна, переможна мить.

І щоб спинить розбратні крики,
Коли вітри над нами стяги рвуть,
Поменше треба слів, і треба бути тихим,
Аби побачити у млі останню путь;
В цей час хай більше слухають, а не гудуть!
Тоді хрестів на небесах не буде,
Пророків теж нікому не почуть,
А заговорять скрізь безмовні люди.
І гордий люд із стягом над собою
(Його величне право непохитне
Огнями світлих перемог розквітне)
Раптово піднесе крицевою рукою
Якийсь новіший світ із мороку та крові;
І щастя зацвіте квітками навкруги,

Осяє цілий світ проміннями снаги,
І запанує радість під зірками знову!
Коваль, який іще ніколи за життя
На шлях сумнівів не ставав,
Немов би бачив полум'я заграв,
Коли міцне та дружнє співжиття
Встановить мир, і з'являться віки,
Коли не будуть люди, повні злобного чуття
Щохвилі гризтися, немов вовки;
І зацвіте любов, чия безмежна сила
Ще невідома людям до кінця,
Яка в рабів надії розбудила;
І розпадуться скрині до денця,
Де кров червона золото залила,
І щезнуть у той день, коли світ іншим буде
Палаці, банки, тюрми та льохи,
Й гоноровиті, себелюбні люди
Позбудуться одвічної пихи
І роздадуть братам свої години;
Слова, яких не знає ще людина,
Розбурхають огонь з-під мурів темних;
З'єднаються усі, а в схованках таємних
Одкриються всі тайни світові,
І будем ми, немов боги живі...

Щодня, усе життя своє
Коваль без устанку кує,
Гартує душі мовчазні;
І мов би у казковім сні
Встають століття перед ним.
Під їх паланням неземним
Старий коваль — суворий, тихий,
В своїй мовчазності — великий.

ЛОЗИ МОЄЇ СТІНИ

(1892—1897)

НА ПІВНІЧ

Двое матросів старих
На Північ осіннього вечора
Вертались із вод середземних
З сім'єю Сирен таємних,
Сирен чарівних.

В їхніх поглядах, величних, гордих,
Під густим туманом синім,
В їхніх поглядах, у фйордах,
Під вітрами маревом хвилинним
Мріє Північ вечором осіннім.
Їх на березі чекають люди,
У святкових ждуть киреях;
А на щоглах, а на реях,
Вигинались перса, груди,
Коливалися Сирени,
Наче кетяг,
Безсоромні, навіжені.
Люди ж мовчки виглядали
І не бачили, не знали,
Що таїться під вітрами.
Корабель, мов кошель срібний,
Від злотистих тіл жадібний,
Пропливав над берегами.

А Сирени під вітрилом
На тремтячих лірах грали,
І своїх пісень співали
Про вогонь у грудях їхніх;
А Сирени коливались
Там, у сутінках вечірніх,
У морським жагучім світлі;
І Сирени вигинались,
На високих щоглах сяли, —
Але люди тихі, зблідлі,
Їх не ждали.

Вони не пізнавали ні кораблів,
Ні давніх друзів своїх, моряків,
Знайомих вітрил не пізнавали,
Що з полотна шили-ткали;
Їм не зрозуміть морських снів,
Що мов позолочений келех;
Їхне серце змалку повне бридні,
Якій учать у темних селах.
І п'янкий корабель на хвилях бурхливих
Промчав, проплив до інших країв,
І ніхто з них за скарбом із тіл манливих
У далеку дорогу рушить не смів.

СІЛЬСЬКІ МАРЕННЯ

(1893)

МІСТО

Усі шляхи ведуть до міста.

З туману встаючи,
Здіймається шпилями урочисто
Безумне місто,
Неначе мрія уночі.

Там —
З заліза сплетені мости
Перетинають вулиці й сади;
Колони та дебели мури
Стоять високі та похмурі;
А димарі вгорі
Підносяться в околицях міських
Над дахами будівель заводських.
Це місто, наче спрут,
Обплутало собою люд.
Воно
Давно стоїть над полем
І степом диким, голим.

А ліхтарі аж до зорі
На щоглах і стовпах горять
Блискучими огнями в ряд,
Мов низка золотих яець,
В той час, як золотий корець

Сховався за вугільну завісу
Знизу.

Квітки із нафти і смоли
Серед каміння й балок розцвіли;
І страшно слухати свистки
На пароплавах з-за туману;
Сигнали їхні — мов зірки
Серед просторів океану.

На вулицях зчіпляються вози,
І скреготять охриплі голоси,
Залізними гаками тягнуть плити
В огненні пащеки печей глибоких;
Мов шибениця серед щогл високих,
Мости підводять черево розкрите;
А мідні літери без краю,
Із даху, з вивіски, з трамваю
Кричать на цілий світ, усюди,
Щоб знали люди.

А нагорі — там брички, кеби;
І поїзди на рейках довгих і струнких, —
Їх дикий літ сягає аж до неба
З вокзалів невгомонних, гомінких.
Перелетівши крізь тунелі, нори,
Ось поїзди здіймаються на гори,
А потім, наче блискавка, гудуть
До міста, в дальшу путь.
Це місто — наче спрут.

І вуличні потоки, мов канат,
Закручений навколо ліхтарів,
Біжать і повертаються назад,
І юрби, їх щоденний гнів,
Їх' божевілля, скорбні очі,
І вдень, і серед ночі
Вгризаються зубами в неминучу долю.
Але щохвилі, кожную мить
Вона їх десь далеко мчить

Через змагання, боротьбу, неволю,
І кидає у безвість навмання;
І так щодня
У банках та конторах,
В палацах і в підземних норах,
Здригаються серця їх без кінця.

А зокола тинисте світло,
Хистке, немов ганчір'я дране,
Між ліхтарями сонно тане.
Лице життя від алкоголю зблідло.
І скрізь на розі вулиць бари
Схилились вікнами на тротуари,
Де все сховалося в імлі.
Сліпе дівча, відбившись у склі,
Коробку сірників купить за су благає;
В льохах порозливалися безкрає
Розпуста й голод, і ніщо не свине
Одчаю, що не має впину.

І скрізь зростає без кінця жага
Та обертається нарешті в бурю, —
Усяк іде на муки, на торттури
За золото, за мідного шага;
Жінки ж найбільше, привиди бліді
До грошей тягнуться в житті,
А божевільний, рижий небосхил
До сонця підіймається без крил,
І розтинається до неба заклик бойовий,
Такий надійний і страшний;
Будинки, вулиці, готелі, площі
Такий навколо підіймають гам,
Що ніколи замовкнути й мерцям,
Щоб їм навик закрити очі.

Такий у місті день. А уночі,
Як обгортає простір ніч собою,
Велике місто, ставши над рікою,
Огнями виграє із каланчі;

І пристрасні бажання, розкіш, чари
Підносять до небес міські огні,
Угору, в далечінь, за хмари,
А залізничні рейки, мов вві сні,
Зникають в далині
І тягнуться до щастя без кінця;
Неначе військо обступило мури,
І пил, тумани та дими похмури
До сіл отрутою вливаються в серця.

Це місто, наче спрут,
Обплутало собою люд, —
Безмежне, урочисте.

І звідусіль шляхи до нього йдуть,
До міста.

ПОХІД

З своїм котом і вірним псом,
З усім своїм сумним добром,
На битий шлях виходить люд,
Що п'є щодня дощовий бруд,
Вдихає вітер, курить дим.

І нічого чекати їм,
Хіба що вирушить на битий шлях
Вечірньою порою.

І в кожного над головою
У хустках з візерунком на краях,
Що їх підтримують нужденною рукою
Вони на вигнутих ціпках,
У кожного десь бовваніє
Загорнута в дрантя надія.

Юрбою люди звідси йдуть
Щодня в свою далеку путь.
А там, де мріє голий бір,
Чорні постійний двір,
Гризуть кутки там пацюки
І миші.

Рипить серед лісної тиші
В старім шинку іржавий дах,
А над обдертою стіною
Звелась заклаклою рукою
Залізна вивіска, мов жах.

Тут люди страхом оповиті:
Тремтять і хрестять, сумовиті,
Свою біду;
Тут люди не огонь несуть,
Дві чорні головні кладуть
Вони в душі хрестом.

Тут люди оповиті страхом.
В церквах погас огонь лампад,
І ладан стигне темним прахом,
І часом лиш троянди запашні
В порожню нішу падають сумні
До гіпсових колін Христа.

Боятся люди тіней у полях,
І місячного сяйва у ставках,
І мертвих птиць коло дверей;
Боїться люд самих людей.

Вони повільні тут і кволі,
Без сили, без пуття й без волі,
Хоча й уперті на виду;
Вони, скнарюги, злидарюють
І на шаги вони рахують
Свое нещастя і нужду.

З своїм котом і вірним псом,
З старою птицею ручною,
З єдиним — жити б лиш — добром:
Пить лихо й дихати злобою, —
Вони, натомлені, з ціпком,
Ідуть гуртом,
Покинувши свої барлоги,
Кудись у безвість без дороги.

А матері біля спідниць
Ведуть обірваних дітей;
Старі діди, схилившись. ниць,
Вдивляються зіницями очей
Останній раз у марево жахливе,
У свій страшний, нужденний край.
Де тільки град, вітри і зливи,
Де землю гриз неурожай.
І поруч юнаки ідуть,
І в їхніх очах, каламуть,
І руки висохли у них,
А в їхніх душах мовчазних
Немає більше поривань
До сонця, волі та змагань
За кращий і щасливий час.
Вони безсилі встати враз
І розчавити долі хіть,
І гнівом смерть зустріть.
Людей жахних, людей полів
Нещастя душить без жалів.

І їх візки, і біди їх
Хитаються серед доріг,
Під зойк, і вигуки, і стук
Стираючи камінний брук:
Одні, обідрані, немов скелети,
Стрясають дзвінко амулети,
Що на голоблях їх висять;
А ці обіддями риплять,
Мов цебра у колодязях;
На інших — ліхтарі, мов стяг.

І коні
У розгоні
Трясуть дрантя полудрабків гнилих;
Погоничі пильнують коло них,
Хвилюються і лаються щосили,
Аж їм тугі понапинались жили,
І кидають жахні

Камінням по стерні
У чорну птицю їхньої недолі.

Тут люди кволі,
Нещасні, гноблені та голі.

І череди обдерті та худі
Ідуть пісками по сльоті.
Їх також гонить клятий голод,
Порожні ясла, лютий холод,
Їх б'є біда, січе нужда:
Баранчики, що топчуться в гною,
Бики, що кличуть смерть свою,
Корови, зморені від згаги,
З порожнім вим'ям, наче фляги.

І так худоба й люди йдуть
Старими битими шляхами,
Простягшись у далеку путь,
Мов прірва над світами;
Ідуть гуртом у далечінь,
Кленуть недолю навісну,
Минають хащі у лісах,
І спочивають в цвинтарях;
Щодня ідуть, плетуть узли
Жахних доріг серед імлі,
Зимою, влітку, восени, весною
Бредуть завжди нужденною юрбою
Із далини у долину.

А ген з-за обрію встає,
Під небом темним дивно виграє
Своїм чолом — фавором осяйним,
З ссавцями чорними і запальним диханням,
Підвівшись над людським стражданням,
Велике місто марев і облуд,
З заліза й мармуру, і з сяйвом золотим,
— Мов спрут.

МІСТА - СПРУТИ

(1895)

РІВНИНА

Рівнина мовчазна, — і хати, і шосе,
І ферми з ганками, все поле;
Рівнина мовчазна, як ще ніколи,
Рівнина мертва,— її місто ссе.

І ось вона вже, вицвіла та бідна,
В лахмітті дранім серед голих нив,
У вічному поту від оранки та жнив,
Живе в минулому, бліда й тендітна.

Машини дивовижними руками
Злякавши хліборобів сивих,
Немов серпами косять ниви,
Євангельське життя маґливе,
Що нібито злилося з небесами.

Навколо липне сажа, й серед нив
Такий брудний од неї вітер;
А сонце бідне дощ собою витер
І дим своїм лахміттям заступів.

І там тепер, де між веселих хат
Виблискували золотом сади,
На північ і на південь золотий
Заводи прямокутником стоять.

Неначе звір дебелий і міцний,
Що дико так реве за муром
Одчаєм чорним і похмурим,
Хриплять навколо казани;
Земля тремтить, немов вирує;
І праця з злочиним межує;
З каналізації смёрдючий бруд
Стікає в річку, в каламуть;
Дерева, без верхів і без кори,
Із лісу простягають догори
Свої бліді, зелені руки;
А кропива жалка, немов гадюки,
До серця уп'ялась у тирсу й гній;
І цемент вогкий, гіпс і пил брудний
Уздовж фундаментів, зогнилих жолобів,
Місцевість обернули в хлів.

В сараях темних, без пісень,
Вночі і вдень,
Без сонця, без повітря, у льоху,
Згинають люди спину у дугу:
Шматки життя на шестернях і шкивах,
Шматки гарячих тіл, розкиданих кругом,
Один на одному, у купах галасливих,
Під полум'ям печей, під казаном.
Їх очі — наче зір машин,
А спини зігнуто під дугами їх спин,
І пальці в них такі гнучкі,
Мов металеві двигуни прудкі;
І розливається навколо від зусиль
Нестримний вир безмежних сил,
А на обличчях чавунових
Виблискують червоні краплі крові.

О, давня мирна праця серед жнив,
Коли пора косить овес і жито;
І у серцях здійсмається порив
За обрій золотий несамовито,
Де тиша й спокій серед сонних нив!

О, час південний, коли спека
Спочити закликає в холодок
Від зеленавих тінявих гілок,
Що геть розкинулись далеко;
І вся рівнина ніби сад ясний,
Де повно птиць від сонячного світла,
Де вже назустріч їй душа розквітла,
І гімни їй летять з височини.

Але долині вже кінець тепер.
Долина мовчазна, як ще ніколи;
І звідусіль накиннулись на поле
Нещастя від міських химер.

І видно здалеку самі стовпи,
Шляхи брудні од вугілля та шлаку;
А ферми згорбилися од жаху,
Де поїзди прорізують степи.

Замовкли голоси сумних Мадонн
Серед дерев, в капицях лісових;
Старі святі-з постаментів гнилих
Упали і розвіялись, мов сон.

І все навколо — мов порожні труни,
Що їх розвіяв простір, мов туман,
І кров'ю точиться страждання з ран,
І порвано в полях останні струни.

О, так! рівнини давньої нема!
Розвалено церкви і спалено млини.
Рівнина помира! Агонія сумна
Доносить дзвін останній з далини.

ДУША МІСТА

Здається, дахи зникли десь у млі,
І розтопилися дзвіниці та шпилі
У цих червоних димних ранках,
Де коливаються вогні в ясних серпанках.

Зігнулись над мостами дуги
І кидають уздовж похмурих вулиць смуги;
І поїзд стомлено гарчить.
А десь пихтить,
Закашлявсь пароплав над берегами.

Повзуть похмурими рядами
По вулицях і на мостах
Тремтячі тіні й сіють жах
В людських роз'ятрених серцях,
Серед густих міських туманів.

Повітря сірку з нафтою вдихає;
А сонце тінями спотвореними грає;
І схвилювався дух раптовим дивом,
Таким чудним і неможливим;
І добродійність, і злодійство там,
У сутінках камінних брам,
А на брукованих потрісканих майданах
Тріпоче зведеним крилом
Орел суворий над базальтовим чолом,
Що заховалось у туманах.

О, віки й віки над містом,
Над його минулим,
Що було гірким і чулим,
Скорбним і врочистим!
О, віки й віки над ним,
Із життям його страшним,
Що клекоче дні та ночі
Божевільними огнями
Над камінням, над домами!

Спочатку декілька хатин і декілька жерців;
Церкви страшні, звідкіль лунає спів;
І світло істин дивних і нових
Розбуркує свідомість розумів сліпих;
Зубчасті вежі монастирських мурів;
І панський хрест замість тортурів;
Ченці, попи, пани, раби та кріпаки;

Ляне убрання, рясн, мітри, клобуки;
І боротьба людей, і вибухи снаги
В ім'я зневаги і в ім'я пихи;
І зненависть берла, і лють царів неситих,
Що ставлять на кістках покараних, забитих,
Своє скривавлене, гнітуче право,
Яке зміцняє їх держави.

А потім місто повстає в степах,
Воно запалюється волею в серцях;
Народні кігті й щелепи царів;
Підземні поривання в тінях вечорів
До хмар, до ідеалів безтілесних;
І дзвони виють під шатром небесним;
І полум'я визволення кругом стоїть,
Стовпами золотими упирається в блакить;
Сторінки книг, суворих і безкраїх,
Цалають правдою, мов на Синаях;
Не люди, а герої ходять по землі,
Озброєні серцями, що горять в імлі;
Прокинулось сумління, і родиться бажання,
І клекотить надія в вибухах повстання;
А на байдужих ешафотах ранньою порою
Підносять голови криваві над юрбою.

Тисяча літ місту,
Повному дивного змісту;
Під облогою років і днів
Зустрічає щохвилі воно ворогів
Переможно, звияжно, іскристо.
Серце морями кипить! нерви бушують вітрами!
Скільки вузлів зав'язалось серед міської нестями!
О, переможне, всю землю воно обіймає,
А переможене всесвіт собою жахає;
Вічно в поразці й тріумфі своїм
Велетнем сяє воно, і вогні серед ночі,
Мов безмежні, засмучені очі,
Досягають планет і зоріють над ним!
О, віки й віки над ним!

Його душа похмурим ранком,
У кожному атомі бринить
Під млистом запашним серпанком,
Його душа безмежна, мов блакить,
Мов баня над високим ганком,
Його душа між тінями блукає,
Яким нема кінця, не видно краю;
Його душа страшна, похмура,
Своїм завзяттям трощить мури,
Його душа, сполучивши минуле
З сучасністю, прийдешнє десь почула.
О! світ невтомних поривань гінких,
З легеньями, що засахались на путі
До незнайомих далів у житті,
Світ, що несе з просторів золотих
Закони, дні, однакові для всіх;
Х викопують люди з-під туманів,
Дістануть, виловлять із океанів.
Сьогодні світ трагічний і блідий,
Але його душа вночі і вдень спішить
До вічної єдиної мети,
До безконечності, щоб там спочить.

О, віки й віки на містом!

Змерла мрія стара і кується нова, невідома,
Що димить у поту і мізках,
На робочих руках і лобах,
Підступає до горла сіроми,
Що хотів би до неба підкинути її,
Прокричать, розповсюдять, розлить по землі.
І звідусіль ідуть до нього,
Одні з містечок, інші з хуторів,
З далеких, позабутих, мовчазних полів;
І свідки руху їх довічного, живого,
Шляхи на роздоріжжі днів,
Мов оживають, — їхня кров
Пульсує знов і знов.
О мріє! ти на хвилях диму

Над вежами зогнелими, старими,
До горизонтів піднялась;
І навіть у часи людської туги
Ти підіймаєш світлі руки
І ллеш на нас
Своє гаряче світло вечорами,
Оздоблене коронами й зірками.

Та що нам до колишніх мук,
До казанів міських, де бродить скорбний
Коли в туманах, угорі над нами,
Гряде новий Христос у німбах золотих,
І буде нас, людей земних,
Хрестить новими, іншими зірками!

ПОРТ

Усі моря до міста лнуть!

Там порт — жахливе плетиво хрестів,
Де щогли підвелись з усіх боків.

Там порт у сажі та в диму кипить,
І сонце, мов червоне око, миготить.

Там порт у млі туманних вечорів
Димами майорить манливих кораблів.

Там порт м'язистий од дебелих рук,
Загублених серед вірьовок і гачків.

Там порт гуде і корчиться од мук
Крицевих молотів і чорних ланцюгів.

Усі моря до міста лнуть!

А хвилі піняться, мов пух,
Ніщо не може стримать рух, —

Сюди на кораблях добро везуть щомить,
Щоб місто-ненажеру вдовольнить.
І схід, і південь тягнуться до нього,
І з півночі пливуть до міста золотого.
Безумні числа, що складають суми,
Усе, куди сягають тільки думи,
Що завжди розрізають далечінь,
До міста тягнеться, до вогнища його.
Воно здригається від полум'я свого,
Воно багатством сяє серед баговинь,
І моряки у млі морських ночей
Під поглядом його сумних очей
Гуляють у шинках серед жаги маринь.

Усі моря до міста линуть!

О Вавилоне, що з'явився знов!
Народи скупчено в одно велике ціле,
Злилися мови, й місто тут щосили,
Немов рука, усе згрібає в жменю,
Весь світ в свою кишеню.

О доки, повні всякого добра!
І гори, і ліси, й пустелі
У трюмах простяглися аж до стелі;
Відламки вічності, каміння та метали,
Пора, пора,
Щоб вас дешевше продавали!
І потім ще мерці, мерці, мерці,
Що згнули в одчаї з камнем у руці.

Усі моря до міста линуть!

Моря жорстокі, вільні та бурхливі,
Що врівноважують материки мінливі;
Моря, яким не писані закони,
Моря, що їх розгін не знає перепони;
Моря та їх нестримні хвилі
Спішать кудись у божевіллі,

І, розбиваючись об скелі берегів,
Вони спиняються і стишують свій гнів;
Моря, то повні ніжності, то жаху,
Моря нестримні, і моря спокійні, —
І скрізь морську розносять звагу
Бурхливі хвилі сині!

Усі моря до міста линуть!

Там порт, що весь горить в огнях,
І сяє до небес його вабливий стяг.

Там порт із вежами, де мури
Спиняють наступ вод похмурих.

Там порт з примарами з бетону,
Де в чола уп'ялись горгони.

На кораблях там вирізьблено всюди
Злотисте черево і срібні груди.

Це порт — одвічний переможець бур,
Базальтовий та мармуровий мур.

ВИДОВИЩА

Там, де шантан лункий встає до неба,
Де крила простягла
Одноманітна і манлива мла,
Там розкриваються щовечора Вертепи.

І сяють балагани, мов герби;
Сонця горять серед блискіток тьмяних;
І цимбалисти на гучних тимпанах
Видзвонюють під вигуки юрби.
Завісу піднято: кругом і сяйво й сміх,
І танцюристки, мов троянди ніжні,
З'являються й міняють пози різні,
І штучний куц тремтить від руху їх.

І зали пишної яскравий світ,
І сяйво лож, і тінь балконів,
І бархат різьблених ослонів
Витягуються, мов живіт.

Кружляють тіл і стегон батальйони,
Кишать над рампою, вирують круг колони;
Трико і литки, плечі й кружева,
...Мов поїзд жаготи, де спереду поблідлі
Впряглися груди, зваблві при світлі, —
І скрізь білила потом залива.
Ось розкриваються обійми хтивих рук,
Щоб сяйво наготи кільцем стягти
Навкруг;
І балерина ніжкою стрункою
Здіймає пристрасть хвилею чадною;
А інша жмурить очі, граючи стегном,
І корчиться, мов цькована тварина,
І світло рампи б'є в лице струмком,
І всіх жага знесилює причинна.

Гидке блюзнірство золота дзвінкого!
О, трутизна краси серед вогню п'яного!
Страшна примара зла
Мистецтва дивного, якому смерть прийшла!
О, радість, що співає і тремтить
Серед потворних ліній і здійсмає хіть;
О, радість у потворстві насолоди,
Мов алкоголь для ока й для думок,
О, бідна радість, що шукає вроди
В огрядних запахах отруйливих квіток!

Була колись вона велична і ясна,
І мала світлий ум і стан стрункий вона,
І з нею йшли в танець і сонце й вітерець;
А гармонійне й радісне життя
Горіло в грудях, сповнене чуття.
Вона його прекрасним видихала;
Вона ніяких сумнівів не знала.
І зорі на світанку, і струмки в лісу,

Ї тремтіння гомінке в зеленому гіллі, —
Душа її відбила всю красу,
Припавши поцілунком до землі.

Але тепер вона розпутна і стара,
Огидний лиже гріх, немов якась мара,
І культивує у садах потворних
Непевні кодекси законів ілюзорних,
Щоб відкидать і дико нищить їх.
Їй любе золото, А зненависний сміх,
Змагання до краси довічної ясної,
Що розкривається в зірках пори нічної!
І ось тепер в палацах гомінких,
Де з вікон ллється осяйних
Тривога,
Вона з'являється, потворна і убога.

Вона звабляє зорями своїх очей,
Манливим поглядом шукаючи розради;
Відбившись душею в тисячах грудей,
Щоб грішним полум'ям потворніш запалати
Вона простує до розваг нових,
І зовсім змінює свій лик.
І родиться нове: жінки і чоловіки
Знов тягнуться в її багно велике,
Де хтивий чад і каламутний дим
Здаються дивним сяєвом новим.
О, злочини й ганьба людей,
Що купчаться в міських туманах,
І виглядають з-за дверей
В театрах і кафешантанах!

Немов перлина, сцена сяє,
Емаль на мінареті грає,
І на терасі, й на дімку
Кружляє все в бурхливому танку,
Що в божевільнім темпі наростає;
Зриваючи цілунки й маючи грудьми,
Там баядери линуть із пільми;
Тут арапчата з білими зубами,

З тюрбанами над чорними лобами,
З розкритими губами, мов срамота,
Повільно котяться у хвилях хоровада.
Дратують сурми, барабани б'ють,
І гомін флейт ласкавих чуть,
І зрештою — апофеоз:
Шалений літ, зневажливий стрибок
І тіла, й золота, і м'яса, і кісток,
Масних обіймів, безсоромних поз,
І голих торсів, і убрань опалих,
Мов кетяг зла серед квіток зів'ялих.
Оркестр стихає враз, і враз гримить,
І виє, і гуде, і стогне, і вищить;
Тужливі скрипки жалібно зітхають;
І, наче роздратовані та хтиві пси,
Рокочуть бурею мідяною бази;
Бажання в грудях пристрасні зростають,
І вже ніщо спинить не може хіть,
Що кличе взяти, віддатись хоч на мить.

І північ б'є. І юрби йдуть
— Шантан закрито — чорним тротуаром.
І біля ліхтарів, що світло ллють
Червоним, наче м'ясо, жаром,
Жінки самців в тумані ждуть.

ГУЛЯЩІ

Уздовж алей, що простяглись у млі
— Бордюром огневим, барвистою габою, —
Ідуть жінки з душею жалібною,
Ступаючи безшумно по землі.

Повітря осяйне й вабливе
Навколо безліччю струмків
До золотих огнів тече бурхливо.

Газ діаманти приколов гачками
Навкруг високих і блискучих бань;
У диких маревах страждань

Колони до небес підводяться з нестями.
І від кущів огню в вечірній жаготі
Одгонить сіркою і ртуттю серед шалу;
І монумент, відбившись у воді,
Здається торсом, вилитим з металу.

Велике місто сяє безліччю вогнів,
Немов морський приплив, у сяйвах електричних,
І тисячі стежок до барів і шинків
Сплелись з алеєю у сяєвах зустрічних,
Де рій жінок — в опалах і персях,
В нічних сатинах, з рижою косою —
З чадними квітами в блідих руках
Кружляє стомлено манливою ходою.

Вони стрічаються серед своїх шляхів
Врочистими годинами нічними,
І далі йдуть — з яких часів? —
Скорботними і мовчазними.

І раптом відблиски огнів
Освітлюють на мить єдину рухи,—
Це міцно тиснуть їх засмаглі руки,
Де злочин сяє між перснів.

Крізь мовчазну скорботну пелену
Їх очі вперті та суворі
Вп'ялися в долю у нічнім просторі,
Мов цвяхи у труну.

Немов квітки над тихою водою,
Уста їх тягнуться до інших уст.
І, мов завісою, їх лоб і глузд
Повитий думкою сліпою.

Однакові їх пози завсігди,
І в очах їх ніщо не вибухає;
І тільки стогне серце їх безкрає
І б'ється під ударами біди.

І сукні їх тужливі в безнадії
Вкривають черевичок золотий,
І жалять їх одчаю срібні змії,
Впиваючись у морок без мети.

З червоних тернів навислої туги
Вони сплели собі вінки;
Я бачив якось: по собі жінки,
Мов по коханім, плакали з наруги.

Коли вночі спалахують їх мрії,
Коли вони тримають у руках
Вселюдську пристрасть, наче стяг,
Тоді палкіш горить огонь надії.

Минає час тяжкого їх чекання,
І серце тугою ще більше зайнялось,
Що їм цю довгу ніч не довелось
Буť сутеренами кохання.

Уздовж алей, що простяглись у млі,
Ідуть юрбою
Жінки з душею жалібною,
Ступаючи безшумно по землі.

ЗАВОДИ

Відбившись блискучими очима вікон осяйних
В селітрових каналах, водах смоляних,
І пориваючись угору вежами своїми,
Вздовж берегів, громадами гучними,
Перетинаючи околиці міські,
Де злидні купчаться задимлені, цупкі,
Вночі і вдень клекочуть фабрики й заводи.

Гранітні куби різної породи,
Цегельні стіни простяглись на милі,
І їх спинить ніхто не в силі;
Над дахами, в тумані, здійнялись, мов зуби,
Стальні, гартовані, міцні
Труби.

І корпуси димлять безсонні;
Робітники ж у заводських дворах,
Виблискуючи спинами, від заграви червоні,
Заціпивши тризуби у своїх руках,
Смолу й асфальт мішають в казанах;
І душі та тіла в льохах глибоких
Страждають більше, ніж у доках;
І простяглись кругом разочки ліхтарів,
Що світять од різниць до їх сумних домів.

Вдивляючись очима чорними мароти
Кудись за місто в далечинь,
Киплять удень і уночі
Ці фабрики й заводи.

Будинки — ржаві од дощів і сльоти;
Жінки — худі, в лахмітті, кволі;
У скверах, нібито в неволі,
В пилу, на смітнику, в знесиллі,
Ростуть квітки, бліді, похилі.

На перехрестях скрізь шинки,
Де в шафах сяють крізь шибки
Пляшки,
Звідкіль горілка закликає
Хоч випити з одчаю;
І на полицках скрізь уже чарки
Чекають п'яної руки.
А люди, спершися на груди,
Вже ледве що белькочуть язиком
І дудлять віскі перед сном.

Перетинаючи околиці міські,
Де злидні та плачі тяжкі,
Де зненависть, прокляття, жах,
Відбившись у палких серцях,
Людей похмурих обняли
Серед потворної імлі, —
Здійнявшись над пеклом цим,

Клекочуть і сопуть над ним
Під час роботи фабрики й заводи.

Тут: за цегельною стіною
Бушує силою міцною
Енергія над чорною юрбою;
Її незламні щелепи жують щомить;
І брили золота стискаються від молота,
Чугун розтоплений кипить,
Стікає хвилями з печей,
Приборканих зусиллями людей.

Там: пальці на верстатах вічно
Під гомін цівки, блискавично,
Все сукна тчуть, і нитки день крізь день
Звиваються, немов клубок легень.
Згори, навкіс, навколо, скрізь,
Звиваються, гудуть паси,
Немов якісь жахливі голоси;
А згорблені маховики
В одчаї крутяться, мов вітряки,
Під час безтямної грози.
І світло денне, стомлене, сумне
Крізь скло, спітніле, мовчазне,
Безсило падає в вікно заводу
На роботу.
Автоматичні та ретельні,
Робітники з фабричної пекельні,
Згинаючись од мук,
Вирівнюють нестримний рух
Міцного велетня, що в божевіллі
Гризе зубами до нестями
Людські слова безсилі.

І далі: гук важкого вдару
З імлі підноситься за хмару;
І раптом він горою пада,
І бризками од водоспаду
Скропляє мовчазні руїни,

В той час, коли з другої зміни
Уже ревуть сигнали та гудки,
Вливаючи нові людські струмки;
А золоті кущі огнів
В цей час сягають вище хмар і снів.

І все в нічне туманне коло
В цей час зливається навколо;
Ось доки, маяки, порти,
І за вокзалами мости,
І далі знов здіймаються заводи,
Де вже серед нафтового болота
Працює в кузнях і в льохах голота,
Де з мовчазних, осліплених вікон
До неба підіймається і рве його вогонь.

Уздовж глибокого каналу в далеч,
Через пустелю злиднів навісних,
Уздовж доріг та залізниць струнких,
Вночі, удень, щохвилі,
Перетинаючи околиці на милі,
Гудуть в знесиллі.
Під час роботи фабрики й заводи.

Зорю гнітить
Іржа фабричних плит;
А як уранці сонце встане,
Воно, здивоване, ховається в тумани,
І тільки ввечері в суботу
Нарешті кидають роботу,
І чути скрізь на безліч гін,
Як на ковадла пада молотів розгін.
А тінь у далині над містом гомінким,
Мов золотий туман, горить під небом мовчазним.

БІРЖА

Простора вулиця в будівлях квадраткових
Стискає хвилі юрб у свій графіт важкий,
Пробитий вікнами, де відблиск гомінкий
Огнів прощальних і вечірньо-пурпурових.

Здійнявши торс камінний, мов у сні,
Немов в якійсь містичній мрії,
Підвівся в далині, хвилюючи надії,
Бентежний пам'ятник золоченій мані.

Стоять круг нього банки чорні,
З фронтонами важкими, що тримають їх
Геракли в м'язах на руках міцних,
Немов би сейфи грошові потворні.

І площа, де він прагне до мети,
Висмоктує пропасницю жадоби,
З якою рине люд у хвилях злоби;
І площа й сквери та мости,
І грона газу незліченні
Прослали смуги навіжені
І сяйва, й тіні, й жаготи.

І марево палких огнів
Вирує дико, і з усіх боків
Охоплює палац безтямних снів!
Потворна спрага золота серед імлі
Затягується, мов узли,
Бажання вперте всюди попелить,
І в місті, тільки ступиш за поріг,
Запалює пихою золотою всіх.
Контори борються й зникають вмить,
І груба розкіш тут ревнує і кричить:
І враз банкрутства темним шквалом
Здіймаються під рев юрби,
І никнуть під тяжким ударом
Всеволодних буржуа лоби.

Росте пропасниця щомить,
Свій пал кругом вдіймає,
Жагою в стінах клекотить,
І пам'ятник хитає.
Звивається, немов між дамб,
Навколо нерухомих ламп,

Струмує всюди серед рамп,
І клекотить, і гомонить,
І стугонить при входах,
На мармурових сходах.

І знову пламеніє лють
У мареві блідих надій,
Здіймається у прірві тій,
Де гук і каламуть.
І скрізь грабіж підносить ніж.
І сохнуть язики, і клекіт невгомонний,
І людям у мізках вирують мільйони,
І непокоїть жах, і обіймає страх.
І кожен поспішає грець,
І никне сміливість юрби;
І криво креслить олівець
Безумства їхньої журби.
Цинічно дисконтують блискавки,
Що без жалю народи убивають,
Химери там лютують навкруги,
І шанси збільшуються, то зникають.
Угоди тут, угоди там
Складаються і рвуться, наче крам,
Немов сувої, чи тюки тяжкі,
То ринуть, то хитаються, то гинуть,
В бою втрачають хіть свою,
Аж поки не проб'є останній час;
І вир їх мас
Погас.

І в день, коли розгрома крушать вщерть,
Їх самогубствами скріпляє смерть,
І сяють золоті руїни
У млистій піні
Врочистих похорон.
Та в той же час вечірній знову зайнялась
Пропасниця жаги, і всіх бере в полон,
І знов підступна гра
Хвилює, мов мара.

Там божеволіють, сміються і наводять жак
Готуючи підступно іншим крах.
І зненависть, немов казан, клекоче
Навколо тих, кого убити хоче.
І владно обкрадають бідаків,
Не гаючись, без зайвих слів.
Шахрайство обертають у чесноту,
Аби привабити, збудить охоту,
І всюди золото ганебне й запальне
Безумство збуджує жахне.

О золото! мов башти серед хмар,
Здіймається воно серед манливих чар.
Мов башти, золото, потворніше з почвар!
До нього зводяться мільйони рук,
Кругом і рух, і лют, і гук.
Благання чути скрізь несамовиті,
Що котяться по всьому світі.

Там куби золота на золотих ногах.
І там до щастя прагне всяк
Між обрахунків, заздрості й розваг.
О золота! — щоб їсти й пити його!
Але лютіше золота того
Палає віра у містичну гру,
У щастя дикого мару,
В свавільну випадкову мить,
В старої долі темну хіть.
О гра, пекельна вісь! Здійнявсь навколо.
Мов хвиля, божевільний сказ
Жадоби, заздрості й образ,
Щоб, пориваючись до звабної мети,
Над обрій раптом піднести
Безтямну пристрасть голу.

Здійнявши торс камінний, мов у сні,
Немов в якійсь містичній мрії,
Підвівся в далині, хвилюючи надії,
Бентежний пам'ятник золоченій мані.

КРАМНИЦЯ

Гуде крамниця передмість червоних,
З набитими полицями в огнях вітрин;
Шалений крик і гомін, рух плечей і спин,
І золотаві букви на фронтонах,
Що запалали враз в вечірній час.

І зранку продають у ній
Серед мастил і між олій,
Серед цукерок і начиння,
За копійки, щоб мали всі,
Алмази, що горять в росі,
Серед блискучого проміння.

І продають надвечір тут,
Мов чистоту серед облуд,
Манливе сонце золоте,
Омите хвилями морськими,
Неначе пальцями гнучкими,
Де обрій барвами цвіте.

Стоїть крамниця з мурами тяжкими,
З балконами й карнизами виткими,
І з барельєфами у нішах,
В плакатах і в афішах,
Де чорний клоун ангела скубе.

Через туманне марево сліпе
Сюди нічними котяться шляхами
Платформи, тачки і візки,
Що повертають з заводської брами,
З-за цвинтаря, з-за мосту, з-за ріки,
Гуртами
І чорними важкими вантажами
Трясуть будинки, землю і зірки.

І на полицях і в шухлядах
Кладуть забутий крам людський,
Що за старих часів крилатих

Привабним був у хвилях мрій;
Кладуть богів і їхню вроду
І вічність привидів страшних,
І знаки їх, і їх жахоту,
І книги, що глузують з них.

Весь пал, і спомини, й надії
Пиляться в картках на столах.
Слова, що розкривали мрії,
В жерців палали на устах,
Тепер випльовують бродяги,
Немов блюзнірство, для розваги.
Весь світ покладено на лави,
І рани сяють, мов дими,
І почуття гіркої слави
Теж надихається грішми.

Огнями літер до небес бездонних
Звелась крамниця передмість червоних!
Клекоче вир юрби
При вході щодоби,
І рій її бажань,
Мільйонних і бурхливих,
По сходах котиться у хвилях поривань
І в диких звивах
Тече по етажках манливих.

То думка до мети
Воліла б досягти,
Безсмертна й переможна,
Але завжди тривожна.
Ось розуми живі,
Що бачать дні нові,
Бажають між імли й негоди
Навіки знищить перешкоди,
Розбити, розтрощить, знести,
І край омріяний знайти, —
Хоч мовчазні й обдурені вони
Людьми, що в пристрасті шаленій

Використовують їх геній
Для зисків і мани.

О! сонячний едем край небосхилу,
Під сьйвами злотистих верховин,
Де світових законів дивну силу
Провидці знають до глибин,
Вважаючи богами їх новими.
О, поривання відновить життя
Міцною вірєю, що володіє ними,
Відбившись в очах їх, до забуття!
Коли ж вони додому повертають,
До темного й чадного каганця,
Їх люди тут до краю обкрадають —
І правду їх, і долю, і серця.

Стоїть крамниця серед зливи
Юрби гучної, мов припливи
І срібла, й золота, і хур;
Стоїть крамниця, наче мур,
У сплесках світла осяйного,
Що вгору лине аж до зір.
Здається, ніби вие звір
Серед мовчання світу неземного.

М'ЯСНИЙ РИНОК

Край порту, тільки стихне денний шал,
І ніч зілле в одно палац і тротуар,
І досі ще горить серед нічних примар
У золото й розпусту прибраний квартал,
Що тут його поставив капітал.

Повії, що на них обвисло сало,
З порогів закликають в'яло
Людей у залу;
За ними ж, у червоних коридорах,
Огні горять, а в дзеркалах прозорих
Звиваються оголені, пухкі тіла,
Відбившиися в озерах скла.

Ліворуч порт, де на кінці шляхів
Широка тінь од щогл і парусів
Знялась до неба, вгору.
Праворуч, розітнувши млу прозору,
Сплітаються заулки, — і туди
Спішить юрба до дикої мети.

Це ринок потайний розпусти, наготи,
Що здавна тут стоїть, примара млиста,
Край моря й міста.

Там, серед хвиль мінливих і прудких, —
Усі, хто вік вартує на постах нічних,
Матроси, що з очима синіми, як море,
І юнги, що вдивляються в нічні простори, —
І їм ввижається цей ринок голих тіл;
І од жаги клекаче вир нестримних сил;
Цілунки вітерця їх пестять, мов вві сні;
Малює пристрасть їм примари запальні;
І руки їх летять, зникаючи в імлі,
Розпалені жагою, до землі.

Тут — люди із контор та із крамниць дрібних:
Прикажчики, рахівники, що вік сидять
між книг,
Що продали свій розум, руки, все життя, —
Вони, замкнувши шафи, каси й кращі почуття,
В своїх тілах лиш чують пристрасть і жагу;
Ось чути, як вони проходять по шляху
Похмурими рядами, наче пси,
І їх розпусту в ці нічні часи
Ніщо не може побороть, —
І всі вони терзають власну плоть.

Це ринок потайний розпусти, наготи,
Що здавна тут стоїть, примара млиста,
Край моря й міста.

І звідусіль проходять у цей час
У потайний куток розпусти і зараз,

І з пристрасстю, з жагою в очах,
Та в інстинктивних, диких корчах,
Вони до самок припадають синіми тілами,
Дратують безсоромними словами.

Набух орнамент на спітнілих стінах,
Звідкіль одбилися на синіх дзеркалах
Сатири п'яні на кривих ногах
І жирний Вакх, з жінками на колінах.
Квітки зав'яли. На столах брудних
Іскристі питва виграють огнями;
Засохли фарби в слоїках скляних;
Стрибає кошеня легенькими плижками;
Під лаву п'яниця чомусь заліз,
Повія ж нахилиється до нього вниз
І на чоло йому кладе свої дебелі груди.

Ії товаришки не в силі розігнути
Своїх заляклих спин, і стомлені сидять,
Дрімують тупо, на канапах сплять,
Тіла ж у них немов зів'ялий цвіт.
Одна між них ховає гроші золоті,
Ця потягається, зітхаючи, а ті,
Під полум'ям жаги під час найкращих літ
Руками пухлими ліниво та невміло
Почувши, що уже зносилося їх тіло,
Розпутний розтирають на обличчях слід.

Це ринок потайний розпусти; наготи,
Що здавна тут стоїть, примара млиста,
Край моря й міста.

Коли в кишнях срібло завелось,
Серед обіцянок, серед погроз
Однаковий, як завжди, безсоромний пал,
Чи то на серці гнів, чи то на серці жаль.
Нудьгують поцілунки та обійми. А коли ж
Буває кулаки підіймуться, чи ніж,
Через образи та прокляття, —

Яке в серцях тоді здійснюється багаття!
Але, як тільки сварка стихне,
Там, де похмурий морок никне,
Вже чути, як бентежний дзвін
Північну розтинає тїнь,
Немов на похорон скликає він.

А іноді, під час великих свят,
Зимою — на Рїздво, а влітку — на Івана,
Старий квартал, юрба розпутна, п'яна,
Справляє оргїю, аж вікна брязкотять,
А вулиця тремтить од танцю та пісень.
Всі вікна, поверхи, аж поки не засяє день,
Згори донизу в пристрастних огнях;
Розпушта розлилась потоком аж під дах,
Де на горищах корчаться тіла, мов жах.
У залі, де вигукують матроси,
Де хтось повій тягає вже за коси,
Вино іскристе золоте
Своєю піною клекоче, грає та цвіте.
А п'яні чоловіки ржуть, як коні,
Жінки ж їх пестять, безсоромні, сонні;
І вибухає пристрасть, корчаться тіла,
Стискаються в обіймах серед зла;
Розкрите лоно, черево тремтить, а очі —
Неначе стрїли, що впиваються в тіла жіночі.

І затихає пристрасть, щоб повстати знов,
Розлитися крутими хвилями в тілах,
Мов жах.
Аж до зорі, що встане, наче кров,
І смерть жорстока та страшна,
До порту десь затягне, до багнистих куп,
Розпусту, що немов труна,
В якій лежить ще теплий труп.

Це ринок потайний розпусти, наготи,
Де злочин гострить свій кинджал,
Де божевїлля блискавичний щал

Вливається у чола з жаготи;
Це ринок потайний розпусти,
Що здавна тут стоїть, примара млиста,
На цій межі, край моря й міста.

ПОВСТАННЯ

Вулиця, гомін і рух
Тіл і голів, ніг і плечей, литок і рук,
Ніби у безвість летить
Кожної хвили, щомить.
Зненависть, помста і гнів
Вулицю вщерть
Вбрали в червоне у млі вечорів.

Смерть
Встала під заклик на помсту, у бій;
Смерть, серед сонячних, радісних мрій,
Встала огнями в вікн.
Голови ж серед бурхливих подій
Наче на сімсах квітки.

Кашель чугунний гармат
Десь із-за рогу, наче з-за ґрат,
Пічить один стогін останніх хвилин,
А циферблати під банями веж,
Що наче очі з-під довгих повік,
Вибито камнем навік;
І не існує вже час
Для безконечних розбурканих мас,
Що розлилися без меж.

І раптом вирвався з землі
На сірий камінь, темний брук,
Нестримний гнів робочих рук,
Що довго так жили в імлі.
І гнів, захеканий такий,
Нестримний та гучний,
Він знає, що за цю недовгу мить

Він більше зробить, завершить,
Аніж за тисячу століть.

Усе, що мріялось колись,
Усе, чим здавна пройнялись
Найкращі душі між людей,
Усе те полум'я ідей,
Що ними очі зайнялись,
Усе те сім'я, що в серця
Навік запало, —
Усе це в тисячах робочих рук повстало,
І розпалило гнівом кожного борця.

Це свято крові у червоний стяг
Зненацька розгорнулося крізь жах.
Скривавлений, сп'янілий люд
Спішить по трупах, мовчазних і синіх;
Виблискуючи касками, солдати йдуть,
Не розбираючи вже винних і невинних,
І атакують, стомлені та злі,
Народ, що в нього на чолі
Горить бажання досягти мети, —
В кривавих і тяжких боях перемогти.

— Убити, щоб оновлять, творить!
Мов ненажерливе життя,
Зубами перешкоди розтрощать
В одну безтямну божевільну мить;
Убити, чи вбитим бути для буття! —
А ось горять будинки та мости,
В п'їтмі виблискуючи кров'ю, мов світи;
Вода в каналах відбиває чорний дим
І полум'я, огонь під ним,
А башти позолочені на безліч миль
Звисають тінями на місто звідусіль;
Огненні руки розкриваються в диму
І кидуються головешками в п'їтму;
А з дахів вугілля на тлі примар
Спадає диким роєм аж до хмар.

І раптом розстріл! — стріл!

Смерть механічним тиском рук,
Сухими стрілами з важких рушниць,
Людей на вулицях валяє ниць
До стін скривавлених, на брук;
Мов барикади — лави тіл німих.
І спокій олова на площах голосних.
І трупи, що від куль, немов ганчір'я,
Оголеними стегнами вдивляються в сузір'я;
І серед танцю фантастичних ліхтарів
Здається усмішкою передсмертний гнів.

Чорні дзвони в повітрі гудуть:
Звуки в дикім, тривожнім благанні,
Наче хвилі морські в пориванні,
Деся у далеч пливуть.
На сполох дзвони гучно б'ють,
Немов сердець шалених лють;
І раптом дзвін, що так бентежно закликав
У бій на площах запальних,
Зненацька впав,
Затих.

А в мерії старій, звідкіль раніш
Держава на міста гострила ніж,
Юрба, спалахуючи відблиском очей,
Збиває вже замки з дверей,
І падають вони до ніг;
Розбито шафи з тельбухами книг,
В яких зарито гніт віків;
І смолоскипи язиком огнів
Минуле чорне злизують навек,
В той час, як у льохах, де вистачить для всіх,
Річками вина ллють, а на балконах
Скидають вниз, хто був колись в коронах.

Те ж саме в розбитих церквах:
Божниці з святими розсипались в прах,
Упавши на плити під ноги;
Христос, безкровний од знемоги,

Звисає, зачепившись за цвях,
З хреста розбитого, мов жах;
Оливу, що мастили нею люд попи,
Розхлюпано під гам і крик юрби;
А в вівтарях межі очі плюють святим;
І всипано причастям запашним,
Неначе снігом, квадратіві плити,
Де топчеться юрба несамовито.

Рубіни смерті серед ночі
Навколо сяють, наче очі;
І місто, вглиб і вшир,
Мов полум'я огненний вир;
І місто простягає в далину
Свою корону, світлу, осяйну;
Безумство, помста, гнів
На грані цих величних днів
Всю землю сколихнули вмить.
Весь світ горить,
А дим і пристрасть над землею мчить
За обрій золотий, холодний, мовчазний.

— Убить, щоб оновлять, творить,
Або упасти, чи померти вмить!
Хоч би й розбить чоло, а відчинить!
І що б надалі з нами не було,
Але крізь світове, довічне тло,
Задихавшись, через криваві дні,
Спішить могутня сила, запальні огні!

СМЕРТЬ

За катафалком мовчазним,
Під саваном і у султанах,
Кружляє смерть в густих туманах
Шляхом земним.

У чорних одягах тужливих,
У хвилях музики манливих,

За катафалком жалібним,
Де ряд блідих лампад палає,
Смерть над юрбою виростає.

Під сяйвом кутого склепіння,
Немов би схови для скарбів,
Чекають трупи на подзвіння
— У сріблї сліз і в золоті гербів —
І сумно під нічним шатром
Погребний дзвін гуде кругом;
І тяжко падають громи
На шпиль, на дахи, на доми;
І так він землю без кінця
Жахає скаргою свинця.

У чорних саванах тужливих,
Під гук органів гомінливих,
Що тужно грають славу їй,
Панує Смерть у млі нічній,
Мов темна і страшна богиня,
Серед церковного склепіння.
Вогні здіймаються, мов гідри,
Круг катафалка обвились кільцем,
Де ангели тримають коси і клепсидри,
І кличуть сурмами у забуття.
Під банею чорніє пуста небуття.
І голосом блідим дитя
Співає про агонію на-хорах,
І в білих саванах прозорих
Звисають мури круг колон,
Де сховано у млі бентежній
Пишноту марну й жах безмежний
Страшних, злочинних похорон.

У шатах чорних і простих,
Проходить Смерть по вулицях пихатих,
Безмежних і струнких.

В вечірніх шатах, у чорних цятах,
Сварлива Смерть з країв багатих

Уже спішить в брудний квартал,
Де гомін праці й зиску шал,
В кареті їде по бескетті,
В линялих плямах від гербів
Старих прабатьківських часів.

У чорних шатах, Смерть
В своїх руках стискає вщерть
Судьбу людей, що в життьових оманах
Шукають вік у мріях безнастанних
Манливе щастя кращих днів;
І Смерть кладе їх без жалів
На дно холодне домовини,
Вирівнюючи, мов дровини.

І чути похоронний спів
Над трунами жахних мерців,
Що в хвилях звуків молитовних
Лежать серед примар церковних,
У темному кутку, в густій тіні,
Де перед Дівою спалахують огні.

У шатах чорних і старих,
Смерть по околицях міських
Кочує на своїм візку,
І шкапу все
Щодня лупцює,
У далечинь жене жаску.

У чорних марах,
Простує Смерть по тротуарах,
Уздовж ровів і жолобів,
До хмурих, мовчазних полів,
Проворна, потайна, манлива.
І зупиняється коло дверей,
Де чути плач і зойк людей,
Що їх спіткала доля нещаслива.
І під дощем з сумним плачем
Змішався похоронний дзвін,

І з-за старих церковних стін
За білою сосною труною
Тужною стежкою крутою
Йдуть люди тихою юрбою.

Так Смерть під гомін літургій
Творить діла, карбуючи хрестами,
І похоронний плач з нестями,
У безвість лине зойками надій.

Та часом інша Смерть у млі густій
Ширяє крилами жахними
Понад будівлями міськими.

Розтоплений свинець на землю летиться;
І чорна вежа кігтями здається
Серед жахливої, безмежної пільми;
І темні ночі над високими домами
Звелись важкими млистими клубками,
І де задуха, сморід і дими —
Смерть їде повними возами.

Широка і похмура, наче тінь,
Вона заслала млою далечінь,
І причаїлась над міським туманом.
Страх перед днем майбутнім і незнаним,
Страх перед тим, від чого мліють груди,
Серця хвилює всюди,
І люди прокидаються в холодному поту,
Геть побілівши з жаху на виду.

Розпухлі від хвороб лікарні
Здіймають до небес червоний погляд свій;
Але безумні їх благання марні,
Ніщо не відповість у млі нічній.

Тече канавами отрута.
Даремно хлором труять їх —
Ніяких кольорів сполуда
Не знищить випарів міських.

І дзвонить язиком розбитим
Тужливий дзвін над цілим світом,
І стільки трун уже в церквах,
Що їх тримають на замках.

Немов на дні прогнилих кораблів,
Під віком трун жахає
Гниття безкрає.
І молитви лякаються мерців.

І чути скрізь, як у галопі
Смерть божевільна юрби мчить
В некрополі, що ні на мить
Не закриваються в жалобі.
Трагічна, чорна і таємна,
У диких корчах, всім на жах,
Танцює Смерть по цвинтарях,
Де ціле місто — яма темна.

ДОСЛІДИ

Лабораторії, і світлі зали, й мури,
Де сфінкс на фризах дивиться похмурий,
І вгору зведений далекозорий телескоп,

Огнів блискучих сонцесяйний стоп,
Гранчасті камінці, строкаті мінерали,
Де промінці крізь призму лезами засяли;
Гарячі тиглі, склянки і червоний пал,
Де розпадається розтоплений криштал;
І сяють прилади блискучі,
Немов метелики летючі;
І точний механізм, і терези довкола;
Сегменти, конуси, квадрати, ромби, кола, —
Усе живе і дихає в змаганні боротьби
Навколо тайни світової щодоби.

Ось вежа знань, що рветься в далину
Через ідей і фактів темну глибину,
У безконечність невідому,
У мовчазну країну незнайому.

Скажіть-бо, скільки треба мільонів літ,
І туги, і надії, що хвилює світ,
Щоб розум, стомлений безмежністю дороги,
Відчути міг би, певність перемоги?

Скажіть, уми серед омани мрій,
Мов тюрми віри, де вирують думи;
О, крики, що лунають високо вгорі,
Куди юрба з низин вергає хвилі струми!

Скажіть, огні й мечі; скажіть, багаття;
І божевільні погляди, й несамовитий жах;
Скажіть, тіла скатовані; скажіть, прокляття,
Що променіли на скривавлених устах!

Ось вежа знань, що рветься в далину,
Через ідей і фактів темну глибину.

Там очі,
Допитливі й пророчі,
Ведуть крізь розпади зв'язок
Від атома і до зірок.

Життя розкрите думкою людською
Аж до глибин і далів мовчазних,
Мов океан над прірвою німою
Мільярдами проміннів золотих.

Роками кожен там працює вперто,
Серед напруги спільних поривань;
І кожен там хотів би межі стерти
І розв'язать навік вузли питань;
І всяк досліджує, вдивляється й шукає!
Всі мають рацію, — один лиш досягає!

Скажіть, з якої він країни
У величі проходить осяйній?
І скільки він любові і надій
У серці носить щохвилини!
Скажіть, як відчуває він
Таємне стримане тремтіння
Тих самих ритмів, що й розгін
Його тривожного горіння?

Уважний і простий, уміє він мовчати,
Коли північний морок загадково
Нашіптує йому таємне слово,
Зірвавши з уст своїх печать;
І, прислухаючись, чекає він, і вмить
У темнім лісі він спостерігає
Своє цілинне відкриття безкрає,
Що, мов судьба, над світом променить.

Коли ж бо від ясних умів
Кругом проллється світло сяйне
І упадуть замки від тайни —
Після стількох ночей і днів,
І тужних зойків у незнане,
Коли людей п'янить чуття,
Що мірить зондом океани, —
Надійде час із небуття,
Коли людський невтомний геній
Воздвигне в пристрасті шаленій,
Мов синтез, світове життя!

Ось вежа знань, що рветься в далину
З'єднать ідей і фактів глибину.

І Д Е Й

Над містом, де вирує жах,
Панують у людських серцях
Незримі, та ясні ідеї.

Вони, здається, линуть в емпіреї,
Пливають до сонця крізь імлу.

В ранковий час, у день ясний, в вечірньому пилу,
Зимою, влітку, восени

Живуть вони.

І їх душа над часом і простором
У вічність дивиться безсмертним зором.

І перша серед них є сила,
Найбільша, дивна і жахна,
Що в кулаках і торсах клетотіла,
І що здіймається ясна
У блискавичнім розумі людським.
Крізь золото, крізь марення, крізь дим,
Крізь кров і плоть, крізь зненависть і згоду,
Вона з'являється у полум'ї яснім
Від людських поривань, від божевілля льоту.

І кожну мить, — живуть чи помирають,
Чи то їдять, чи, може, заплідняють, —
Вона у кожному атомі бринить,
Мов поривання в боротьбі щомить.
Добро і зло однаково їй рівні.
Та, задихаючись в міській катівні,
Вона керує славою, то помахом руки
Здіймає раптом грізні блискавки
Злочинства дивного, що над віками
Стискає смерть червоними руками.

А поруч милосердя й справедливість —
Близнята із сердець подвійних і грудей —
Скрізь розливають спокій, мов елей.
Але в наш час забуто їх манливість,
Вони вже вороги, які в ім'я Христа
Впиваються у душу, мов сльота,
Підступними солодкими словами.

Від бога їх закон; з пекельними ділами,
І кодекс їх, мов згряя лютих псів.

І страх панує скрізь за наших днів.
Але всесвітній лад, що зацвіте навкруг
Барвистими й пахучими квітками,
Утворить інший, справедливий дух,
Що правитиме вільними світами.

О, днів майбутніх дивний край!
Він душі всіх чарує вкрай,
Що бачать час ясної мрії.
Віки не кинуть вічної надії,
Поки не скине світ своїх оков,
Не згине зненависть, не спалахне любов,
Досягши зрештою мети своєї.
Віки сумління прагнуло до неї.
Огнем гартоване, воно горить
І хоче цілий світ перетворить,
Добути щастя і сказати: ось бог!
Майбутнє ось, що птицею летить
У сяйві огневім, немов серед квіток,
І золотим крилом спускається до нас,
Голубить зір людський в ясний майбутній час.

І вище від суда і сили злої,
Де правда, мов брехня, і злоба, мов оса,
І далі, ніж незайманість, серед імли земної
Підноситься краса.
І темна, і ясна,
Медуза зваблива й Мінерва осяйна,
Сплітаючись подвійним міфом, мимохить
Вона своєю величчю гнітить.
І генії — прекрасної жерці;
Ім на лиці
Відбився блиск її очей.
Вона дає ім'я вікам, ачей
Вони скарбницею для неї стануть;
Ій сяйва у руках спалахують і тануть,
І оживають знов, і міняються щомить,
Щоб цілий світ скувати і перевить.

Єгипет мідний і Еллада золота
Її богам поставили, де мла густа
У храмах між оракулів здіймалась.
Флоренца і Париж про чудо піклувались,
Щоб бути вівтарем, звідкіль у далині
На цілий світ засяли б їй вогні.
І в наші дні вона з'являється в димах,
З закритими руками, з променем в очах,
Схвильована від золота і сонця.
І полум'я нове, що, мов з віконця,
Крізь пальці лється, зве до боротьби.
Але залізні молоти бурхливої доби
Так люто б'ють серед густої мли,
Що голосу її не чуем майже ми.
І все-таки вона — гармонія всесвітня,
Що свій міняє лик в просторах світових,
В своїх зусиллях ледве що помітна.
Вона мов ключ до змін людських,
Вона нагадує про вище існування,
Звичайну радість і гучне змагання
До осяйних і неповторних днів,
Що радісно дзвенять під ледве чутний спів.
Хто вірить їй, тому часи байдужі,
Що б'ють у циферблати, наче в душі,
І в час, коли юрба ламає руки,
Змагаючись до світла від розпуки,
Мов сонячний міраж серед пустель німих,
З'являється краса — з піснями днів нових.
Над містом, де вирує жах,
Панують у людських серцях
Незримі, та ясні ідеї.

ДО МАЙБУТНЬОГО

О, людство, що простерло в далеч крила,
Чи чуєш ти, який робочий шал палкий
Так несподівано в цей вік страшний
Твої безмежні потрясає сили?

Жадоба все пізнати, все знайти
Вривається в імлу буття глибоку,
І у кущах густих, що обіймають кроки,
Знаходить люд закон обов'язку й мети.

В буянні, в атомі, в красі, в змаганні
Відбилося життя, що прагне вищих мет.
Все схоплено безмежним плетивом тенет,
Що всесвіт обняли в безсмертному паланні.

Герої, мудреці, апостоли нові,
Всі рушать разом тайни стіни,
І праця їх об'єднана невпинно
Вливає дух новий у грані світові.

І ви, міста, це ви
Кудись
У далеч безконечну простяглись,
Серед рівнин, поміж долин;
Ви досить зберегли багряних сил живих,
І почуттів людських, і огнів ясних,
Щоб розпалити хіть несамовиту
Жадібних розумів чуйних,
Що зберегли
Й замкнули на віки серед імлі
Закони світу.

І духом бога був селянський дух;
Боявся він неспокою й шукання.
Він зник; і все віджило чавить рух
Огненних колісниць буремного палання.

І простяглись руїни з чотирьох кутків,
Де вітер у долині люто скаженіє,
І дивне місто встало між огнів,
Що десь спалахують жагою агонії.

Заводи сяють там, де лиш поля стояли;
І заступає чорний дим церковний дах,

І розум наближається, і сонце, мов корали —
Це не причастя більш на золотих полях.

Чи встануть тут поля, без болів і скорботи,
Без жахів і безумства, — мов ясні сади
Зусиль людських і дивної роботи,
Мов чаша осяйна святої чистоти?

І чи вони збудують під огнем ясним,
З тваринами, вітрами і дощами,
І з вільним рухом, і з умом міцним
Нарешті світ, не здушений містами?

Чи будь останнім раєм доведеться їм,
Де вже нема богів і навіть їх подоби,
Де будуть мріяти під сонцем осяйним
Сивезні мудреці, не знаючи хвороби?

Життя ж, чекаючи, над простором кипить,
Сповняючись тугою радістю людською.
Права й обов'язки? І мрія гомонить
Надіями новими, юністю земною!

ДВАНАДЦЯТЬ МІСЯЦІВ

(1895)

ЛЮТИЙ

Бідаки.

Є душі бідні та сумні,
В яких озера сліз рясні,
Серця бліді, немов каміння
Цвинтарного склепіння.

Є спини бідні та криві,
Що гнуться в горі та крові
Ще нижче дахів над хатами,
Засипаних пісками.

Є руки бідні та важкі,
Немов зів'ялі пелюстки,
Мов мертве листя нерушимо
Перед дверима.

Є очі бідні та жахлі,
Турботні, добрі та чудні,
Сумніші від очей тварини,
Як буря лине.

Є люди бідні та страшні,
Утомні, кволі, мовчазні,
І злидні казяться над ними
Дорогами земними.

ГРУДЕНЬ

Гості.

— Впустіте, люди, о відчиніте,
Я б'юсь об стріху, у вікно,
Впустіть, я вкутаний в рядно
Із листя мертвого, я — вітер.

— Ввіходьте, пане, ввіходьте, в нас
Горить огонь і тліє свічка;
Ввіходьте, вітре, тепла пічка
Зогріє пана завжди в нас.

— Впустіте, люди, я — непогода
У сірих сукнях, я — удова,
В моєму серці кричить сова,
А в чорних очах зливні води.

— Ввіходьте, вдово, ввіходьте, дощ,
Ввіходьте, сльото, в наші сіни,
Сира долівка і мокрі стіни
Вбирають воду, люблять дощ.

— Здіймайте, люди, з дверей замки,
Впустіте, люди, я — сніг глибокий,
Мій білий плащ, мій плащ широкий,
Покрив поля, ліси, річки.

— Ввіходьте, пані, ввіходьте, світла,
Із пелюстками блідих лілей,
І сійте їх у млі ночей
Тут, біля печі, біля світла.

Бо ми живем серед пустель,
В північних мовчазних країнах,
І любим вас; ми, люди-скель,
Зросли у ваших скорбних тінях.

МАСКИ ЖИТТЯ

(1899)

ЮРБА

У містах похмурих і тинистих,
Де горить роз'ятрений огонь;
У містах розбурханих і млистих,
Де дзвенить замість пісень прокльон
І гойдаються на хвилях юрби;
У містах, що вибухають вміть
Зненавистю, бунтом, кров'ю, жахом, —
Я п'янію під високим дахом,
А душа любов'ю клекотить.
Лихоманка на своїх руках,
Лихоманка, тремтячи, підхоплює мене
І куднсь жене,
Мов гарячий камінь, котить по шляхах.
Обрахунки тільки на хвилину,
Серце навпростець до слави лине;
І ось чую я,
Що душа моя
В одностайних лавах дивно плине.
Чи безумство, пристрасть, чи любов,
Все з пораненого серця точить кров;
Все відомо кожному раніш,
Як у серце уп'ялось, мов ніж.

З смблоскипами проходять люди.
Буйне море грізно б'ється в груди

Вивісок, вокзалів, стін, церков, домів,
І танцює у безумстві вечорів;
Світло кидає стовпами золотими
В небо чорне погляд негасимий;
Циферблати кров'ю розлились на вежах;
І коли трибун говорить на пожежах,
Не шукаєш змісту у його словах,
А за рухом стежиш — він людей гукає
І з підніжжя королів скидає,
Мов божків, що бовваніють в вітварах.

Ніч кипить свавіллям диким;
У повітрі сяє електричний пал;
Всі серця одверті; а безтямний шал
Давить душу, крає криком;
Почуваєш, ніби за хвилину
Щось розчавить, рознесе людину;
І народ, що держить у руках
Жереб свій, і ходить у громах,
Він шукає між ясних світів
Зірку, що осяє у нових віках,
Життєвий, ясний всесвітній шлях.

О! чи ти чуєш, як серце мое впадає
В екстаз
У час,
Коли серце всесвітне дзвенить і співає?
Що вам до істин старих,
До погаслих сонць мертвих законів?
Ось час, повний надій молодих,
Ось вино, сила дивних утіх,
Без гірких і отруйних напоїв.
А безмежна надія, з невідомих країв,
Рівноваги не терпить, породжує гнів;
І природа різьбить
Свій оновлений образ щомить;
Виднокруги у вічних пожежах.
На мостах, на аркадах, на вежах
Під руками здригається камінь;

Юрби, наче весняна вода,
Зруйнували б дощенту міста,
Бо прийшов, бо наспів ряд нечуваних днів,
Неповторних, небачених мес,
Там, далеко, у сяйві небес.

Наче хвиля у річках прозорих,
Мов крило в неміряних просторах,
Загубись,
Душе моя, у юрбах, у містах,
Де панує пристрасть, гнів і жах;
Глянь, як люттю зайнялись
Кожен крик, безумство, страх;
Позбирай в єдиний неподільний пук
М'язи, нерви, жили ніг і рук;
І навіки запалися їхнім током,
Кожним кроком,
І віддайся вічним змінам всіх людей
І всіх речей, —
Щоб ти відчув, як править і гнітить
Страшний закон
Ударом блискавок — щодня, щомить.

Своє життя сполуч, з'єднай
Із долею, що проголошує юрба
В цю ніч, де полум'ям стоїть одчай.
Вона одна, видюща і сліпа,
Передбачає все, що станеться колись;
Трудящий і безмежний світ
З мільйонами минулих літ
У край майбутнього спішить,
Де горизонти кров'ю зайнялись.
Прийдешне! на його зубах
Тріщить земля у золотих містах,
Де простяглись пожежі левами страшними
І мають гривами блискучими над ними;
Єдина мить століття захитає,
Вузли життя у битвах розрубає,
Настане час, коли світ іншим стане,

Коли прокинеться в душі незнане,
Коли підіймемось до сонць нової віри,
Коли юрба запалить гнів без міри
І, пригадавши про життя своє криваве,
Поставить на стовпах своєї сили право.
У містах, де вибухає вміть
Свято днів червоних і буяє скрізь,
Щоб підвестись і довічно жить,
О, душа моя, замкнись!

ДО МОРЯ

Неначе скло прозоре,
Блищать, білють кораблі
На лоні моря.

Повіяв ніжний вітер од землі;
І раптом піна,
Рожево-синя,
Тремтить на хвилях,
Мов пух на крилах;
Хлюпоче море в сонній млі!
Мов лебедята в небесах,
Повзуть над водами примари,
Вітрила й хмари;
Хлюпоче море в сонній млі;
Скрегочуть весла на бортах,
Гойдаються в південній млі.
Схвильований собою й морем,
Що сяє в іскрах золотих
І самоцвітах чарівних,
Я кличу, я кричу в простори:
«О, море у шовках барвистих,
Де пламеніє літній день
У хвилях чистих
Ясного саява, сили і натхнень;
Ти усміхаєшся до всіх,
На хвилях стомлених твоїх

Спускаються згори
Вітри;
Ти все в чуйних тремтячих смугах,
Ти чайкою кричиш у вухах,
А я, немов дитя, вдивляюсь у блакить,
Де Лев, Центавр, Ведмідь
На водопій ідуть,
В вечірню дальню путь.
О, море, я з дитячих днів
Люблю тебе, твій гнів;
І ти в цей час, в цей день
Прийми мене під шум твоїх пісень!
Я загублюся у твоїх просторах,
І буду жить у водах променистих
Під поглядом глибоким, вічним, чистим,
Що ллється з неба в сяєвах прозорих.
Щоденний творчий гін
Мене підхопить і помчить
В далеку зоряну блакить,
В країну дивних змін.
Я житиму у горах, у лісах,
І кров богів тектиме у моїх руках;
Я розмахнуся, мов мечами,
Своїм бажанням над полями,
І зараз — я на берегах твоїх,
О, море, я схиливсь, приліг;
А ти руйнуєш, топчеш, кришиш,
І поновляєшся, і кличеш
Углиб до себе душі всіх.

В моєму серці тинь, лежать літа,
Мов колія круг поля, де росли жита
Моїх досягнень і моєї сили.
Од гніву вже не набухають жили,
І вже засохло дерево моєї волі,
І лист на життєвому полі
Розвіявсь і зів'яв. О, море,
Я чую, що засох в долинах мій струмок,
Але я йду до тебе, щоб розправить крила,

Прийти в екстаз,
Щоб запалить моє старече тіло
Ще хоч раз.
Ждучи, поки в твоїй воді
Воно не спиниться спочить навік.

Тоді,
О, море, приймеш ти мій смертний крик
І заховаєш труп в своїх глибинах;
Помчиш по темних мовчазних краях
Мій пил, і гниль, і прах;
І згине у твоїх невинних змінах
Мій попіл і мій пал;
І смерть, її безмежний шал,
Мене у безвість понесе з собою;
Моя зовнішність згине, і полине
У шумах пінявих далеко за водою,
Але відродиться через мільйони літ
Щось чисте, дике, божеське, тремтяче,
Кусок матерії, що думає, кричить і плаче,
Переїметься свідомістю умить,
І полум'ям новим засяє
У очах вічності без краю!»

Неначе скорбні домовини,
Блищать, білють кораблі
В морській долині.

Цілує ніжний вітер край землі.
І раптом піна,
Рожево-синя,
Тремтить на хвилях,
Мов пух на крилах.
Хлюпоче море в сонній млі!

БУРЯНІ СИЛИ

(1902)

Т Р И Б У Н

Немов дебелі та міцні дуби,
Що їх діди на площі зберігали,
Стоїть він серед нас, могутній і зухвалий,
Відбивши у собі всі прагнення юрби.

Дитиною він ріс на темних тротуарах,
В брудному передмісті бігав хлопчаком;
Там кожен чоловік віками був рабом,
І жив, мов у тюрмі, в жахних примарах.

Він виріс серед праці, кривди, зла,
Серед похмурих чол і спин похилих,
Де кожний день сідали злидні до стола.
І досі ще від цього біль у жилах!

І ось юнак уже у вирі боротьби,
Коли народ, зламавши вічні перепони
І кулаки здійнявши над лицем юрби,
Розвалював в'язниці, трони;

І під камінням дужче прокидався гнів,
Гасив у вікнах відблиски огнів.
І скрізь мітлою мів
Корони.

Його промови — мов червона кров,
Пучок дошкульних слів,
Розкиданих навколо,
І гнів його, і помста, і любов
З'єдналися, сплелись круг чола,
Круг світових ідей.

Його думки хвилюють всіх людей.
І рух його неначе вихор дикий,
Що мрії розкидає по серцях,
Немов посів кривавий на полях,
Неначе дощ бурхливий і великий!

І став він владарем піднесення ясного,
І вище й вище сходив він щодня,
І міць його зросла, і серед дня нового
Він сам забув, як почалась борня.
Весь світ немов чекав, що встане він, і люди,
Єднаючись, його зустрінуть всюди,
Під полум'ям своїх палких сердець;
Він — жах, загибель, помста, смерть і кров;
Він — мир, порядок, сила і любов.
Це він — незламний і міцний борець,
Що молоти кує для наших днів,
Що кров'ю вічності їх пал залив.

І ось він на межі, на роздоріжжі,
Де сходяться з усіх боків шляхи,
Якими люди йдуть за обрії ясніші,
До світлої зорі, у безвість, у віки!
Він тим уже великий, що без зради
І без хитань іде він до мети,
І хай знущаються кати,
Він — таємниця весь; не розгадати
Його нікому, крім робочих мас;
З народом він живе, з ним піде й помирати,
Як прийде час.

І хай, пройшовши шлях серед густої мли,
Він щезне із землі в день свята чи поразки, --
Ніщо не зрушить після нього казки!

Не до кінця його прихильники пішли
На заклик запальний проречистого слова.
Та як загинув він, то щоб вернутись знову!
Його душа була в майбутньому гучному,
Немов у морі гомінкому,
І хвилі, що пізніш прийдуть,
Його ніколи не зітруть.
Його колишня міць відбилась в океані,
В річках, озерах і морях,
У кожному пориві, у кожному змаганні
Нових людей, у їх нових боях,
Його мета — у кожному повстанні,
І істини його — тепер у всіх серцях!

БАНКІР

Сидить він згорблений, похмурий та суворий,
В потертім кріслі, за важким столом,
І дрібно пише він розгонистим пером;
Але його думки — вони спішать за море.

Встають перед очима Капуя, Цейлон і Ява,
Індійський океан, де безліч кораблів
Спішать до східних, західних, південних берегів,
І повертаються у затишну, спокійну гавань.

Он — станції, що він поставив у пустелях,
І рейки, що недавно він провів
У край, де ладаном курить серед ебенових гаїв,
Де тільки сонце світить на високих скелях,

Ось — цілий край залізних руд,
І цілий ряд його джерел нафтових,
І божевільний гам його контор торгових,
Що всіх хвилюють, кров із серця п'ють;

І вся Європа під його рукою;
Він може враз змінити пустий закон,
Піднять повстання, повалити трон
І повести народи за собою;

І війни, повні вбивств, каліцтв, одчаю,
Провадить він, єдиний справжній цар,
Зубами мертвих цифр, страшних примар,
Кривавий вузол раптом розриває.

В потертім кріслі, вицвілім, похилім,
Він занотовує свій присуд у дрібних рядках,
І вирішає долю царств, де трубить білий жах.
Він владно править світом цілим!

О, золото, що в підступах щоденних
Він сіє у містах багатих і злиденних,
У селах, повних праці й сліз,
В повітрі, в сонячному сяйві, — скрізь!
О, злото, що людей п'янить,
О, золото, що будить хіть.
О, золото блискуче,
О, золото, що пестить, мучить,
О, золото, що п'є земля,
Заливши ним свої поля;

О, злото, задрісне, закаляне в болото,
Кусок надій і сонця — злото!

Що в нього є, не знає він,
Хоч, може, десь на безліч гін
Стоїть гора з монет дзвінких;
Холодним розумом він лічить їх.
І, щоб ніколи не скорбіти,
Він з радістю б віддав буденним небесам
На вічну охорону свій безмірний крам,
Усі багатства світу.
Юрба скоряється йому і шле прокльон.
І задрить золоту: воно мов сон.
Всесвітня ненажерливість, жага непереможна,
Спалила душі всіх, його ж душа — порожня.
В його коморах хліба досить,
І люд жебрачить, молить, просить.
Якщо ж його обдурить він, дурного,
Той завтра знов стоїть біля порога.

Немов бурхливий вир,
Що все зриває з гір,
Він котить без упину
(Каміння, листя, сміття і рослину)
Майно, багатства *й копійки,
Що заробляли кров'ю бідаки,
На фабриках, на хуторах,
В майстернях, у полях.

Так, подолавши царства, землю й море,
Він їхню долю держить у своїх руках
І, сидючи в потертім кріслі, згорблений, суворий,
Слідкує поглядом своїм по всіх краях.

РАНОК

Уранці давніми, знайомими шляхами,
Через поля, через сади,
Я, сонячний, здоровий, молодий,
Іду під сонцем, під вітрами.

Куди я йду — не знаю. Щоб кудись іти.
У грудях радість, невимовне щастя.
Нікому тут спинить мене не вдасться,
Коли під черевиком камінь золотий!

І я бажаю злитися з повітрям,
Буть безконечним, божевільним будь,
Відчути цілий світ, і все забуть
Під колісковим і ласкавим вітром.

О, кроки подорожніх радісних богів!
Я до трави густої припадаю.
Десь гомонять дерева серед гаю,
А я квітки цілую під роями снів.

Річки назустріч дзюркотять струмками;
Я спочиваю і виходжу знов.

Мій провідник, моя п'янка любов,
Веде мене зеленими стежками.

Мені здається, що до цього дня
Мої літа, мов головешка, тліли.
О! книги риють у серцях могили,
Від них здригається душа моя.

Скажіть мені, чи тут стояв і вчора
Такий безмежний і жагучий світ,
Чи очі, мов чуйний рожевий цвіт,
Дивились і раніш у млу прозору?

Я вперше бачу, як тремтять вітри
Серед густих дерев над берегами;
Спинився час над мрійними садами,
Все сонячно всміхається згори.

Люблю я тулуб свій, люблю дебеле тіло;
І свій густий білявий чуб.
І я хотів би, мов зелений дуб,
Легенями вдихати безбережну силу.

О! кроки по ровах, долинах і лісах,
Де все кричить, і плаче, і співає,
І в дикому піднесенні ширяє
Над полем, над водою, наче птах!

ВЕЧІР

Колись читатимуть в вечірній час
Мій вірш, і під його погаслим змістом
Відчують розумом палким, огнистим,
Як під золою давніх бунтів і образ

Сьогодні радість у моїх широких грудях
З журбою бореться в напружених боях,
І розганяє чорний і безтямний жах,
Сповняючись любов'ю до сердець забутих.

Люблю я нерви, очі, чоло, мозок мій,
І кров, що в серце б'є, — вона годує тіло;
Люблю людину й світ, і поважаю силу,
Що всім керує у мандрівці життьовій.

Ми мусим брати, даючи з лихвою.
Хто хоче жити, той рівня мені.
З жагою до життя стаю я до борні,
Бажаю жить, боротися з імлюю.

Часи приниження й величності! Вони
Сплелися в полум'ї, що зветься існуванням,
І навіть перед смертним подихом останнім
Горить огонь ясний, і рветься із труни.

А з людськістю, з безмежною юрбою,
Глибокий мозок зв'язує серця людей.
П'яніє розум над просторами ідей,
Проймаючись любов'ю світовою.

Безмірна ніжність розлилась в серцях.
Вона оздоблює красу земну, хвилинну,
Вона розгадує, розв'язує причини;
О, ви, що будете читать мене в віках!

Чи знаєте, чому до вас гукаю?
Аби у час, коли в серцях людських
Засяє Правда в німбах неземних,
Настав би мир довічний для земного краю.

БЕЗМЕЖНЕ СЯЙВО

(1906)

СЛОВО

Мое тужливе серце під думок вагою
Спішить до тих, хто в пориві натхнення
Із криками бентежними дали наймення
Речам найпершим давньою добою.

Не знаючи, вони
Відкрили у натхненні
Страждання лихо й насолоди сни.
Вони стикались навіжені
Чутливою й глибокою душею
З землею;
І повнилися очі й мозок їх
Огнем видінь і дум нових;
Вони впивали тут велику
Втіху,
Любили й дивувались так,
З'єднавши спільний шлях
Землі й себе самого,
Що раптом чули гомін співу неземного.

О, порив мускулів і дивних тіл!
Тремтіння нервів і найтонших жил!
І крики, що зривались від душевної нестями,
Ставали, відбиваючи думки, словами.
Або, міняючись у грі
Найтонших барвів, хвилювали,
Чи гнулися і падали в марі,
І вмить,

Ясні й міцні, знов починали жить,
Пісень співали і чуттями дивували
Очей, і вух, і уст, і рук,
Що в себе міць квіток, лісів і вод впивали
І золото ясних небес навкруг!

Слова, що в'яжуть крик, слова жахні й ласкаві,
Язик вас викидав із горла величаво
І вас поєднував поволі він;
Він вас ліпив, як пальці глину.
І краще дихає їх подихом людина,
А як скандує вас, ритмічніш тіл розгін.
Мій предок вас проказував, ступаючи травною,
На хвилях серед дня, вночі серед зірок.
І він прискорював свій крок,
Дивуючись подвійному буттю перед собою,
І від піднесення в його душі кипів
Світ, створений з дзвінких огнів:
Слово.

Дзвени, нестримний ритм у світі гомінкім!
І визначай вперед ладами мови
Її стрункі основи;
Узяти їх у морі, в вихорі гірськім,
У вітрі, в блискавиці, в завірюсі,
У ніжнім, неземнім жіночій русі,
У сяйнім погляді, у потиску руки,
У дивних виявах нелюдської снаги,
У шквалах жаготи, в скаженому одчаї,
У всім, що дихає, хвилюється, літає, —
Узяти світ увесь з його буттям земним,
Щоб відтворить його у вищій існуванні,
У безконечнім і новім
Пізнанні.

З тих пір — о! скільки років і віків пройшло
Над першим гомоном душі людської.
І скільки вже царів і люду перейшло
Дорогою кременною й морською,

Як під промінням скоройдучих днів
Чарує слово дивною луною!
Століття перейшли дорогою землею, —
Та лиш поети чули мови спів.

Бо в них буяє вільно і глибоко
Той пал,
Що дав п'янкий і безбережний шал
Людині світлій у прадавні роки.
Бо спільний ритм проймає їх екстаз,
Як і в далекий позабутий час;
Він завжди в них; і ним вони п'яніють;
І мертві книжники його не зрозуміють.
І він тремтить крилом своїм
Бентежно так лише у тім,
Хто клекотить ідеями живими,
Хто має вищих дум порив,
Які керують ритмом слів,
І чує хвилі
Гомінливі
І вільної, і скованої рими.

ХВАЛА ЛЮДСЬКОМУ ТІЛОВІ

У світлі дивному прозорих промінців,
Що їх у млі своїй відбили віти,
Жінки з блискучим тілом, мов квітки садів
Ви — наче відбитки ясні гучного світу.

Коли по сходах мимо буксів золотих
Ви тут проходите, сплітаючись тілами,
Подібне ваше коло до гілок живих,
До краю всипаних пахучими плодами.

Коли у спокої південної снаги
Одна із вас зупиниться раптово, —
Здається, торс із сяйва і жаги
У гронах із волосся зводиться манливо.

Коли спите ви під огнем чуттів,
Подібні ви тоді до барок сонних,
Де повно сонця, квітів і плодів,
Що зібрано коло ставок бездонних.

І в ваших дивних рухах під гіллям густим,
І в танках запальних, серед троянд пахучих.
Відбито дивний ритм під сяйвом осяйним
Світів ясних, могутніх і жагучих.

Ваш білий, наче з мармуру, кістяк —
Немов струнка будова чарівної вроди;
Душа з огню і золота — немов маяк
Безмежної і живодайної природи.

І ви самі — спокійні, тихі та ясні,
Немов сади прекрасні, звабливі й тіністі;
І мов квітник пахучий — ваші душі осяйні,
А ваші запальні уста — троянди чисті.

Пізнайте ви себе, звеличте сяйво плес!
Як хочете ви знать, де ясність нерушима,
Повірте, що огонь зірок і золото небес
Під вашим лобом і під вашими очима.

Весь світ осяяний приваблює віки;
Мов дивні самоцвіти, що горять огнями,
Ви все проймаєте собою, о жінки! —
Немов би цілий світ осяяний лиш вами.

ХВАЛА ВІТРОВІ

— О, ти, що йдеш кудись
По всіх земних дорогах,
Багатих і убогих,
Куди ти йдеш, озвись!

— Повітря, вітер і простори
Люблю я, і, не знаючи куди,

Іду я, щасний, у світи,
Де вітер гомонить суворий.

— Під сонцем вітер сє
І освіжає вітер у домах,
Рожевими руками вітер коливає
Червоний цвіт на польових квітках
І стигле жито на полях.

— Рушають з вітром у похід
(Чи то перстами золотими,
Чи кулаками крижаними)
Південь і Захід, Північ і Схід.

— Ось він спішить з Неаполя й Мессіни
І жестом божеським він море запалив;
Він перейшов пустелі та долини,
Де білими вінками скелі оточив.
Він ледве дихає в пісках глибоких,
І тихо гнуться трави на ровах;
Та він торкається і пірамід високих,
І загадкових сфінксів у пісках.

— Минає літній час, і вітер одягає
Вбрання з туману і дощів безкрає.

— Ось він до нас приходить з мовчазних країв
Джерсея, Англії, Ірландії, Шотландії, Бретані,
Де листопад, закутаний в тумани,
До неба кидає свій переможний гнів;
Він знову мчить у далечінь досвітну:
Немов сліпий, він блудить по морях
І, вдарившись об скелю непомітну,
Своїм пекельним криком сіє жах.

— Коли ж весна з'являється у край туманний,
Морозить вітер вид її рум'яний.

— Ось він подався до краю, де Москва горить,
Де Кремль своїми банями палає,

Розкидавши сонця в світи безкраї;
Гасає вітер дикий, рве степи, блакить,
З Німеччини простує на Україну,
По травах котить свій мідяний спів,
Легендами оспівує сумну руїну,
У гротах, біля рейнських берегів.

— Він, вітер, у ясні зимові ночі
Цілує небо, тьмарить очі.

— Ось він вирівнює шляхи, де глетчери повзуть,
Мете долини холоду й мовчання;
Суворий, впевнений, він замітає путь,
І гострить скелі, звечора і зрання;
Перелітає він із Альпів на Урал,
Спиняється у скандінавських фйордах
І, розкидаючи навколо свій безмірний шал,
Трясе сніги на скелях гордих.

— Скрізь, куди приходить вітер чистий,
Він приносить звідусіль,
З океанів, хащ і піль,
Усміх свій здоровий, променистий.
Торкаючись долин устами золотими,
Сповняється він радістю й стражданнями
людськими

Скрізь;
Надії, честь, проміння сліз,
Усе підносить він у наших душах,
Несе на крилах дужих;
Несе з собою він велике серце,
Що б'ється, і хвилюється-тремтить;
І раптом десь воно зотліє вмить,
Згорівши враз на життєвому герці.

— Коли люблю я вітер і милуюсь ним,
Чуйним,
Коли я п'ю струмки жагучого вина
До дна, —

Так це тому, що під його диханням запашним
Мої легені легше дихають, а кров,
По тілу пробігаючи, несе любов
І, наповняючи тремтячу жилу,
Дає моему тілу безконечну силу.

ЗУСИЛЛЯ

Колони загартованих, міцних робітників
Підводяться і йдуть кудись у млу віків.
На чолах їх відбилися переможні мрії,
І дужі торси їх, гаряча їхня хіть, —
Іти, жадать, творить, змагатись, пламенить!
І жести їх напругі та палкі надії
В мою ввірвались пам'ять в їх могутній дії!

Я завжди вас любив, дебелі бізники,
На передках возів з поклажею важкою,
І, дроворуби, вас, в гаю, коло ріки,
І стомлених селян лід хатою старою,
Що люблять тільки нив своїх ману,
Що сім'я кидають в глибоку борозну,
Метнувши ним угору, в сонячне проміння,
Щоб пожило хоч трохи в мить свого падіння.

І вас, о моряки, що пливете в морях,
З простою піснею, під вічними зірками,
Коли під атлантичним бурхливими вітрами
Здрігають щогли між вітрил на кораблях.
І вас, вантажники, що на своїх раменах
Вантажать чи скидають геть вантаж важкий
У трюмах кораблів що йдуть в туман густий
Серед північних бур, чи серед хвиль південних.

І вас, металів легендарних шукачі,
Серед камінних брил, під сніговою млою,
Де холод тисне вас рукою крижаною
Серед полярних скель удень і уночі.
І вас, о шахтарі, що гнетесь під землею,

Що проповзаєте із лампою в зубах,
Щоб вашими зусиллями у млі глибоких шахт
Добути вугілля, звиваючись змією.

І вас, о мідники, і вас, о ковалі,
З напруженими м'язами й дебелими тілами,
З огненно-золотавим блиском на чолі,
Що розгинались над ковадлами й печами, —
О скільки ви лишили витворів ясних,
Що переходять з віку в вік дорогами земними,
Здійнявшись над містами пишними
— й брудними, —
Я в серці вас таю, — могутніх і близьких!

О цей упертий труд, гінкий і безупинний,
Серед морів, між скель гірських, серед долин,
Що зміцнює зв'язок поміж усіх країн
Тут на землі шохвилі й щогодини!
О руки сміливі й зусилля осяйні,
Незламні тулуби і м'язи їх, мов дуги,
О руки всіх людей потужної напруги,
Що цілий світ стискають запальні, —
Щоб обійняти всіх в ясній вселюдській силі
Й перетворить моря, долини й гори цілі
В новітні витвори ясні!

ВЕЛИЧНІ РИТМИ

(1910)

МІКЕЛЬ-АНДЖЕЛО

Як Андже́ло в капелу Сікстінську ввійшов.
Забила в скроні кров,
Немов би він у щось вслухався,
А зір його у височінь вдивлявся,
І кроком він обчислив відстань вівтаря,
І промінь дослідив, що в вікна лле зоря,
І довго міркував, як легше побороти
І загнuzдати коней творчої роботи.
А потім він пішов до смерку на село.

І обрисом могутнім впали на чоло
І лінії долин, і контури узгір.
І у вузлах дерев вбачав уважний зір,
Коли вітри гілля ламали й гнули,
Натугу спин гнучких і м'язи, наче кулі,
І порив дужих рук за обрій мовчазний.
І перед ним простягся цілий рід людський
— Задума, жести, спокій, пози й рухи —
В тілесних образах речей і їх потуги.
Він повертався в місто у п'ятьмі нічній,
Про славу мріяв, слав прокляття їй,
Адже видінь мінливих дим кошлатий
Безсилий втілитись у форму статуї.

Другого дня, мов виноград п'янкий,
Нарешті луснув кетяг творчої досади,

І в полудень ясний
У гніві він пішов до папи у палати.
«Нащо мені, Буонаротті,
Веліли ставити статуї святі
В капелі темній, мов у гроті,
В пільмі густій, у чорній тісноті?
І млисті вікна там, і там непевні мури,
І в найясніший день там душить ніч похмура!
І нащо мушу тіль я золотить,
І обертать пільму в ясну блакить?
І потім ще, скажіть, який це дроворуб
Постачить стільки лісу для споруди?»
І папа відповів — спокійно, ледве чути:
«Я віддаю найбільший ліс на зруб».

І вийшов Анджело, і повернув у Рим,
Розгніваний на папу, в запалі страшнім.
Йому здавалося, що в кожному палаці
Із закутків кепкують вороги,
Глузують без жалю з його тяжкої праці,
З величного мистецтва, з творчої снаги.
І сни його проймали в дикім шалі
Бурхливі пориви і задуми зухвалі;
Коли спочить на ліжку він приліг,
Він втамувать огонь душі не міг;
Він весь тремтів, немов стріла вразлива,
Що, вп'явшись у стіну, тріпоче мовчазлива;
Щоб роз'ятрити свій біль в самотині,
Він слухав скарги та жалі рідні.
Його жахливий мозок клекотав огнями,
Що полум'ям здіймались над думками.

Але що тяжче він страждав,
То більшої гіркоти зазнавав,
Що більше перепон нових знаходив,
Щоб віддалити чудо й подив,
Якими мав зайнятись дивний труд, —
То краще гартувавсь в його душі великій
Таємний витвір огнеликий,
В якому страх, і захват, і триумф облуд.

В травневий день, на ранньому світанку,
Ввійшов в капелу Анджело ясний,
І зачарований віддався без останку
Величним задумам, мов силі осяйній, --
І порух світлих мас і злами чистих ліній
Вставали перед ним у дивному тремтінні.
І перед ним підносились риштовання міцні,
Якими він би міг зійти до неба в даліні.
Яскравим сявом здіймалося проміння
І барвами всипало мовчазне склепіння.
І Анджело угору сходами зійшов,
Ступаючи по три серед струнких основ.
І запалився зір його видіннями новими,
Він гладив камінь пальцями гнучкими,
Який він мусить славою й красою одягти.
А потім він зійшов з страшної висоти
Й замкнув своїй химері
Двері.

І там він зачинивсь на місяці й на роки,
Замкнувся від людей в самотині
Коло тяжкої праці в гордій таїні;
І кожен день його ступали кроки
Через поріг капели рано на зорі,
І, наче впертий наймит, у своїй норі,
Поки обійде сонце колом неозорим,
Він знемагався над безсмертним твором.

І ось
Уже дванадцять тіл із мarmуру звелось:
Серед семи пророків п'ять сивіл,
Що мов ось-ось майбутнє прочитають
У текстах книг, серед камінних брил,
Які вони в руках своїх тримають.
Уздовж карнизу із ребром гінким
Летять тіла сплетінням осяйним;
Над сявом плечей і голою спиною
Звелися орнаменти дивною габою.
Тримають діти на собі фронтон.

Гірлянди всюди в'ються круг колон;
І мідний змії з печери виповзає,
Юдита в Олоферновій крові втопає,
А Голіаф упав, мов істукан,
І в небеса благання шле Аман.

Без помилок і без зупинок,
Без відпочинку, з кожним днем,
Вивершувався твір, немов якийсь будинок;
І під різцем засяяло Буття серед склепіння;
Там бог, немов боєць, метав каміння
У хаос темний ґрунту і води;
Там сонце й місяць значили сліди
Своїх орбіт у світових просторах.
Іегова літав у сяйвах неозорих
На крилах вітру в прірві світовій;
І небо, й море, й гори, — все у млі густій
Вирізьблювалось обрисом яскравим;
Дивилась Єва поглядом ласкавим,
Схиляючись перед творцем без мук;
Адам, торкаючись владичних рук,
Відчув у власнім серці творчі сили;
І жертви Каїн з Авелем палили;
І демон-спокуситель там до древа припадав,
Мов жінка вигинаючись, лукаво спокушав;
Під виноградною лозою золотою
Сп'янілий Ной простягся на землі;
І пінявий потоп на водянім крилі
Простягся над земною долиною.

І цей гігантський труд, що Анджело здолав,
Огнем Іегови до краю спопеляв,
Його могутній розум бризкав творчим палом;
Плафон прикрасив він малюнком небувалим
Створінь величних, дужих і ясних.
Суворий і жахний його натхненний лик,
Мов геній Данте чи Савонароли.
В уста вкладав він не свої глаголи,

І не його жадова очі зайняла,
Та з тулубів живих, з високого чола
Душа його глибока промовляє.
Він цілий світ і людство відтворює
Велично так, що той, кого манить
Могутній гордий дух ума людського,
В капелі Сікстинській побачить вмиль
Величний літ його у дивнім жесті бога.

Був день осінній свіжий і ясний,
Як зрозумів митець,
Що твір його великий чарівний,
І що трудам його кінець.
І похвала кругом здіймалась, мов приплив
Бурхливих хвиль, мов рев морських валів.
Та папа Юлій Другий хмарний від вагання.
І полум'ям пекло його тяжке мовчання.
І майстер знов замкнувся у собі,
До мук старих вернувся у журбі,
І гордість, і підозра, з їх пекучим шалом,
І зненависть до лжі,
Промчались у душі
Сумного Анджело — трагічним ураганом.

НАРОД

У шумі й громі,
Ще зранку буйне свято почалось.

Мов бурею повіяв хтось!
Мільйони рук, напружені й невтомні,
У дивнім почутті
Чіпляють цятки золоті
На дишлах колісниць і передках возів.

Коло валів,
Де лавами солдати

Стоять уздовж алей в одежі їх строкатій,
На березі ржуть коні, мають гривами з чола.

В ангарі із заліза й скла
Блискуча барва стягів красно розцвіла,
І сонце скрізь, відбившись у шибках,
Виблискує стьожками сяйного крила
На прапорах.

А поміж доків і серед портів,
Фрегати й шхуни
Підносять стяги і штандарти край бортів,
І мимохить
Їх снасть під вітерцем тремтить,
Мов струни.

І далі геть від берегів,
У закутках заулків, круг старих майданів,
Святково мури зводяться серед ясных убранных.
На дахах, угорі, внизу, серед льохів,
Вирує суміш рухів, гомін голосів,
І пиво ллється без упину
Щомиті, щохвилини.
Ксюди праця йшла рухлива й гомінка,
ремтіло ціле місто, мов гучна ріка.
ранком сонце враз осяяло будови
Існою радістю великої обнови.

Але в цей час, у вирі цім,
Один лиш той, для кого у чутті яснім
Наївно блися серця гарячі, —
Вдивлявсь і міркував,
Які слова він знав,
Доб кинуть їх у юрби запальні й тремтячі.
Ін був провідником, порадином для них,
находив він слова для їх страшної туги.
Як знайти той жест, щоб вколисать потугу
Могутніх юрб і їх тріумфів огняних?

І лунко з-за шпилів
Сто дзвонів гомоном врочистих голосів
Вітали буйне свято, що простерлось в низині,
Гриміли і дзвеніли всюди в далині,
В повітрянім просторі.

Враз обізвався в час такий,
І дзвін потужний і важкий,
Що на соборі.

В-цю мить
Юрба напружена кругом спішить
Із вулиць гомінких, із перехресть майдану,
На зустріч до трибуни їх,
Щоб пал усіх чуттів своїх
Віддать йому, як шану.

Серед походу скрізь,
Де арки піднялись,
Над юрбами простерлись орифлами.
Ідуть жінки з піснями,
З міцними спинами, з дебелими грудьми,
Підносячи в руках, немов з п'їтьми,
Своїх дітей вперед перед собою,
І вже з усіх кінців
Бентежний гомін і врочистий спів
З'єднались над юрбою,
І всюди чорні блузи й чорні фартухи
По тротуару линуць навкруги.
В гімназіях і по ліщеях грати
Вже почали донизу осідати
Під натиском веселих школярів.
З майстерень, з арсеналів, із портів
Прийшло без ліку їх, людей спітнілих і жагуч
По вулицях ревучих.

І все кругом весь час росло,
На площах перехресть, на вулицях з нестями
Здавалося, що мури розпадались, наче скло,
Під їх дебелими ногами.
І двері, і балкони, і шибки,

Під порух дужих рук, в нестримнім вируванні,
Гремтіли в лад з струмками бистої ріки,
Що клекотіла юрбами людськими на майдані.

А тріумфатор занімів
В кутку тераси, в хвилюванні,
Шукаючи в своїй душі потрібних слів.
Коли він був колись вождем для маси,
В його очах відбився гомін їх образи.

Але тепер
В його душі незнаний клич завмер
У тужнім пориванні.

Підвівся літній південь в золотім паланні.
І люди теж
З жагучим криком розлились без меж,
Його заливши хвилями свого гарячого бажання,
І став він жертвою святкового змагання.
І бачить він тепер, як вгору піднялись,
Здійнявшись над дзвіницями й домами скрізь,
Іх пориви й думки, що всюди течією
Несуться в захваті громадою своєю.
І бачить він у далині морський простір,
Що теж несе сюди свої широкі хвилі,
Зливаючись з вербою у своїм дозвіллі
Й сягаючи вітрами й хвилями до зір.

Він надто кволий, стомлений, безсилий,
Щоб відчувати часткою їх буряної сили,
І він під спомини, що в ньому зайнялись,
Ридає раптом так, як в час страшний колись.

І враз спинився літ думок його безмежних,
І радість зникла десь серед чуттів бентежних;
І вмить порвалися струни золоті дзвінки,
Що з'єднували дух трибуна і серця людські.
І чарівне піднесення, і полум'я зухвале
Доходили до тіла, та душу не проймали;
Вони б хотіли розпалить себе в його вогні,

Але знайшли лиш попіл у душі на дні.
І сила в нім не клекотіла більше, мов лавина.
У нім жила колись, на жаль, ідея лиш хвилинна

А свято підіймалося над містом гомінким,
І бурханням гігантським пінилось над ним.

КОРАБЕЛЬ

Ми тихо пропливали під зірками.
На щоглах місяць золотом тремтів,
І слалась чорна тінь під парусами
Широким колом на краях бортів.

Холодним сяєвом блищало море
І коливалось, розсипало перли скрізь;
Згори ж спускалося на дно прозоре
Сузір'я вічності, великий Віз.

На гострих щоглах зблідлими вогнями
Лилося світло із небес ясних.
І раптом спокій, наче ланцюжками,
Зникав схвильований у водах гомінких.

І з кожним рухом збільшувались хвилі,
І їхнє полум'я горіло на воді.
Та, несучи керму, вони безсило
Схилялись, падали на смуги золоті.

Безмежність корабель зачарувала,
Що мов карбує свій далекий шлях;
Людина ж, що навпроти вітру керувала,
Відчула, як тремтить він у її руках.

Боровся корабель із пеклом, смертю, жахом,
З зірками зв'язаний бажанням неземним,
І вічність під небесним дахом,
Здавалося, схилилась перед ним.

ВСЯ ФЛАНДРІЯ

(1904—1911)

ПРЕДКИ

Руде волосся й гостре підборіддя в них,
Вони встають з-за обріїв безмежних
В змаганні рук міцних і сил бентежних
Між сірих островків і привидів сумних.

Кругом лише вода. І тільки клаптик суші.
І мертвий кущ вгрузає в землю де-не-де.
Кругом дощі й вітри, і марево густе,
А ввечері гроза, і шквали грому дужі.

Тор є владар небес. Ударами громів
Проймає він до краю серце світове.
І клекіт птиць болотних в відповідь плыве
Серед нестримних бур і гомінких вітрів.

І розумом своїм вони гартують силу,
Незламні, вперті й мужні в замірах своїх,
І схожі їх слова до криків голосних,
Що їх кують вони у спільному зусиллі.

І творять те вони, чого їм не збагнуть,
Як сонце ходить обрієм туманним.
І береги Світів, омитих Океаном,
Вони хочуть з води на землю обернуть.

Від дня й до вечора, поки морські припливи
На штурм не поведуть бурхливий хаос хвиль,
Всі — на своїх місцях, в напрузі дужих сил,
Воліють подолать безмежжя вод бурхливе.

Вони працюють — хоч і зносить гать! —
Уперті та незламні, мов нестримна сила,
Вони змагаються з природою щосили,
Лиш тільки б смужку мулу їм дістать.

Та дужий запал їх і непохитні кроки,
Бо, забиваючи в болото баби і гаки,
Вони ось-ось побачать, як від їхньої руки
Над морем встане гаток ряд широкий.

І мрії про майбутнє чути в їх серцях
Сильніш, ніж хвиль грозових кола.
Сини наслідують батьків упертих чола
В роботі їх тяжкій, що слід лишить в віках.

І там, де небо темне й марево туманне,
Змаганням тіл, очей, зубів, і ніг та рук
Вони перемагають млистий мул навкруг,
Де згодом Фландрія в день перемоги встане.

СОРОКИ

На дереві сороки
Скачуть,
На гілці чорні й білобокі
Крячуть.

Високий віз,
Мов стіг який, чи ніби чашу,
Під небом на село повіз
Свою поклажу.

Дзвенять дорогою підкови.
Лише проїхала гарба,

Схилилися хатки без мови
Край горба.

А де прослалася верба,
Та чорні й білобокі
На дереві сороки
Скачуть,
Крячуть.

ЧЕРВОНІ КРИЛА ВІЙНИ

(1914—1915)

СКРИВАВЛЕНА БЕЛЬГІЯ

Вже кілька кращих літ
У радісній напрузі дружній
Зростав свобідний рух потужний,
Вселюдський переможний хід.

А війни

Здавались людям тих років
Проклятим злом старої бійни
У буйних хащах мирних квітників.

Був гордий Захід весь під небом вічним
І мислити й творить в єднанні споконвічним,
Немов гінке кружляння зоряних світів.

Щодня чудові обрії вставали,

Мов сяли

Прозріння тих, хто мислив і учив.

Вони повідали повсюди,

Що світ єдиної мети

Хотів би в злагоді дійти,

Що мирно будуть жити люди,

Що право ліпить силу так,

Як сік весною скрізь буяє;

Що правда скрізь перемагає,

Що думка, певніша за кулак;

Що правду вищого гатунку

Відкриє скоро чоловік;

Що вже гряде прекрасний вік,
Коли не буде вже грабунку,
І згода людство оживить.
Так часом електрична мить,
Зіткнувшись з іншою, в ладунку
Здіймає іскру: так і ні
Дають в сполуці світлі дні.

Так мріяли вони у сутінках вечірніх,
В апостольських розмовах мирних,
Пишалися собою й поривом людським,
І дивувались смілим снам своїм.
А через ліс, поля, ліси та води
Європа гуком радісним вітала їх;
Та цей привітний гук на вулицях міських
Тривожив край німецького народу
Вдовж Рейна грізного...

Для них союз країв
Був тільки вигадка, а їх лиш гідні мрії —
Свист лютих нагаїв, і сєво мечів,
Та лиш гучні страшні воєнні дії.

Тупа розмірна зненависть жила
У них в душі. Трудилися майстерні
Лиш над новим застосуванням зла.
Сухі, уперті та мізерні,
Вони таїли смертних знань плоди страшні.
Стає довірливіш людина в мирні дні,
Вони ж скрізь стежили, молились зраді,
Шпигунили і мовчки стерегли.
А їх мислителі догматику несли,
Несли хвалу насильству й владі.
Кругом слова суворі та похмурі
З їх уст летіли й правдою ставали:
Вони найперш жорстокості навчали
В ім'я премудрості — в грізній прийдешній бурі.
Змагання воль, і вільних дум падання,
Огонь чуття і діл — життя ясного вир —
Вони відкинули. Машинне їх змагання,
Здавалось, загасить хотіло світлий мир.

І ось вони діждалися: підступні та суворі,
В страшній алчбі, що їм за честь була,
Вони палили й жерли. Попіл і зола
Лишилися від міст, будинків і соборів.
Ти — Франція! Ти — Бельгія! Катами
Скривавлені украй, що прийняли удар
Жадливих орд, скажіть нам, як пожар
В ці дні вас обпалив, здійнявшись над полями?

Хоробро бились ви за честь дітей своїх,
За спокій домовин, за мир людей усіх, —
Вони ж шукали жертв серед міських майданів
І стежок польових.

В хатках забутих, між густих туманів,
Де тупотом важким пройшов потік уланів,
Ми бачили ножі у грудях матерів
З залитими кривавим молоком клинками;
Старих дідів, що йшли уздовж шляхів
Похилими скорботними рядами
Над ними ж виритими там ровами,
Чекаючи на страту; юних дів,
Чи підлітків-дівчат — в руках страшної зграї.
Солдати тишились цим бенкетом жахним.
Коли ж тіла дітей були мов рани ті безкраї,
То вирізали й груди їм.
І всюди з сіл до міст спішили без упину
Нещасні біженці із скарбами в руках;
За ними йшов потік вогню, нещастя, руїни,
І бив на сполох дзвін в зруйнованих містах.
Мов улик перекинутий була уся країна.
Коли ж траплялося знайти в долині
Німецький труп, — в кишенях потайних
Знаходили не тільки кришки,
А й срібні ложки чи браслет, — а між речей отих
Були й відрізані дитячі ніжки.
О, Фландріє, в якій страшній добі
Тобі припало жить, якого-бо трагізму
Була ти свідком! Це ж довелось тобі
Стать жертвою германського садизму!

ВИСОКЕ ПОЛУМ'Я

(1912—1916)

ЩАСТЯ

У мріях, у думках твоїх,
У сильних і гнучких руках,
У кожному пориві, в словах,
Таїться щастя, щастя втіх.

Скажи, чи чуєш ти його дихання,
Як родяться в тобі твої бажання?
Чи чуєш ти його, що жде тебе й оберігає
Одвіку, кожному мить, щодня,
У час, як лихо, мов змія,
До тебе підповзає?

Воно своїми хвилями вдаряє в береги,
Його шляхи
Ідуть кривими випадковими стежками;
Вони сплітаються вузлами,
Немов на щоглах кораблів;
Воно під сонцем безупинних днів
Виблискує, хвилюється, горить,
У radoщах, у муках, кожному мить.

У мріях, у думках твоїх,
У сильних і гнучких руках,
У кожному пориві, в словах,
Таїться щастя, щастя втіх.

Його ти любиш за непевність і за ризк,
Що балансують під надійний блиск,
Воно біжить вздовж нитки життєвої.
Чи можеш ти мети земної
Тверезим обрахунком досягти?
Ти хочеш власними зусиллями знайти
Щасливий переможний шлях,
Але воно живе в твоїх думках,
Тече одвіку у твоєму серці
І вирішає долю на щоденнім герці.

Зростає щастя, мов розбіг,
І від утоми падає небавом.
Воно керує всім, і розумом яскравим,
І силою законів світових.

Його присутність несподівана, раптова,
І на червоних хвилях крові
Воно втручається в шукання розумів ясних.
Воно позначає собою час чудес нових.
О, люди, їхня слава під рукою долі
Мінлива, нетривка; але на їхнім полі
Горить огонь досягнень до небес.
В серцях надії на щасливий скрес,
Над ними віра має сонячним крилом
Під переможним, дужим кулаком
Упертих і незламних домагань.
О, хто не знає дивних поривань,
І божевілля, й перемог, і снів,
Якими світ століттями горів!
У сильних і гнучких руках,
У кожному пориві, в словах,
У мріях і думках твоїх,
Таїться щастя, щастя втіх.

СВІТЛІ ГОДИНИ

(1896)

ПРИЙДИ І СЯДЬ...

Прийди і сядь у квітнику
В вечірню пору гомінку,
Як розлилось спокійне світло.
Хай ніч відіб'ється в тобі:
Таж ми щасливі вдвох, і океан її журби
Не зрушить нам життя розквітле.

Вгорі виблискує кристал ясних зірок.
І дивне небо більш прозоре,
Аніж прозоре скло чи супокійне море;
Воно ж проймає наскрізь кожен пелюсток.

Тисяча голосів величезної тайни
Промовляють у тобі,
Тисяча законів, життя світлодайне,
Рухаються в тобі,
Незримого срібні дуги
Ціляться в серце твоє напруге.

Та страх не зведе, о! серце просте,
Бо серце просте ховає в собі
Надію на те, що земля і кохання
Єднають навіки безмежне жадання
Життя і тайни в тобі.

Торкнись спокійних рук моїх
І бережи кохання.

Велике сяйво чистоти
І неземної краси
Відсвічує, немов якесь палання,
Серед небес нічних.

В ОГРАДІ НАШОГО КОХАННЯ...

В огряді нашого кохання літо золотаве:
Немов алеєю проходить пишна пава.

Серед пахучих зелених кущів
Світяться води блакитних ставків,
Білі лілеї цілують їх ніжно;
Стиглі порічки схилились втішно;
В серце квіток уп'ялась комашня;
Тінь серед лісу в сяєві дня;
Бджілки легенькі над квітниками
Біля альтанки в'ються роями.

Мов самоцвіти, повітря ясне;
Світло гаряче і осяйне
Ніби трояндами пахне п'янкими;
А за густими дротами гінкими,
Що до далеких небес простяглись,
Ніби до сонця дороги звелись.

Такого убрання осяяних днів
Не мали ніколи ще віти садів;
І лиш наша радість у душах стодзвонних;
Відчує життя їх у сонячних гронах.

ГОДИНИ ПІСЛЯ ПОЛУДНЯ

(1905)

ПРИСЯДЬМО ВДВОХ...

Присядьмо вдвох біля ставка,
На лавочці старій замшілій,
І довго у руці безсилій
Лежатиме моя рука.

І разом з пальцями моїми,
Що припадають до колін,
І серця ніжного розгін
Зазнає спокою під пальцями твоїми.

Велика радість і без меж любов,
Коли так близько можемо сидіти,
Коли словам нема потреби з уст летіти
І поцілунку хвилювати кров.

І ми продовжимо тепло мовчання
І непорушність відчуттів німих,
І лиш коли відчую я тремтіння у руках твоїх,
Іх мимоволі стисну від кохання.

Я стисну щастя у твоїх руках;
І вже ніхто не спине,
Не зрушить чарів дивної хвилини,
Якою ми живем, без слова на устах.

О, НІЖНО-НІЖНО...

О, ніжно-ніжно, ще ніжніше,
Заколисай мене в своїх руках;
Мое холодне чоло, кригу на устах
Зогрій так ніжно, ще ніжніше.

Цілуючи в уста, скажи мені
Своє признання в час ранковий,
І хай дзвенять твої пісні
Про те, що більшої нема любові.

День тягнеться важкою колією; сні
Переїжджають ніч глибокою гарбою;
А дощ у вікна б'є своєю пеленою,
На обрій впливають хмари, мов човни.

О, ніжно-ніжно, ще ніжніше,
Заколисай мене в своїх руках,
Розвій мій скорбний усміх на устах;
Ніщо не гріє лагідніш, тепліше
 За тебе; ти — моя зоря,
 Що сяє ніжними словами.
Я знов здоровий, і далекими шляхами
Щоденна праця котить за моря
 Мій дух,
Щоб жить одним простим бажанням
Буть вічно юним, нездоланим,
Брать щастя з життєдавчих рук.

ВЕЧІРНІ ГОДИНИ

(1911)

СКАЖИ МЕНІ...

Скажи мені, моя чуйна дружино,
Чому розлука, навіть хоч на час,
Печалить і хвилює нас,
Але в серцях любов горить невпинно?

Я йду вперед, стрічаю тих,
Що повертаються з просторів чарівних,
Куди пішла ти ранньою зорею,
Сідаючи під деревом, закутуюсь в кирею
І придивляюся, чи не побачу в їхніх очах
Твоїх зірок, очей жіночих.

Я б цілував їх пальці, що тебе торкались.
Я б їм кричав слова, яких не зрозуміть.
І довго слухав я, як їх хода спішить
Туди, де ніч уже над вечером схилилась.

ТОРКАЮЧИСЬ ТВОГО ЧОЛА...

Торкаючись твого чола старечими руками
І граючись твоїм волоссям запашним,
У час, як сон схиливсь над вечером сумним,
Цілую я тебе засмаглими устами.

О, не вернуть навик погаслих днів!
Мій погляд перебрав усе твоє минуле,

І знову відчуваю я, що серце чуле
Мене кохало щиро, без порожніх слів.

І я схиляюсь ніжно на коліна,
Немов тоді, як нареченим став,
І, доторкаючись грудей твоїх, я взнав,
Що, мов думки мої, твоя душа невинна.

ЯК ТИ ДЛЯ СВІТЛА...

Як ти для світла денного мої закриєш очі,
Схилившись, поцілуй гарячий промінь їх:
У поглядах останніх, тихих, мовчазних,
Горить любов, палає серед ночі.

Під нерухомим сяйвом смолоскипів неземних
Схили своє прекрасне личко для прощання,
Щоб я запам'ятав навік, востаннє
Глибокий і скорботний вираз їх.

Хай, поки не замкнулось смертне коло,
На білім ліжку ми обіймемося знов,
І до мого чола, де вже холоне кров,
Ти схилишся, щоб не вставать ніколи.

А потім я піду до мовчазних країв.
В душі ж горітиме огонь такий пекучий,
Що й під землею, в домовині неминучій,
І інших полум'я залле мерців.

З М І С Т

ФЛАМАНДКИ

Фламандське мистецтво	5
Пастушка	7
Водопій	8
Свині	9
Жебраки	9
Трюандалії	10
Жагуче кохання	11

ЧЕНЦІ

Дикий чернець	14
Чернець-феодал	15

КРАЙ ДОРОГИ

На березі	16
Листопад	16

ВЕЧОРИ

Пісні	18
Людство	18
Лондон	19
Холод	19
Млин	20

РОЗГРОМИ

Безум	21
Голова	22

ЧОРНІ СМОЛОСКИПИ

Бунт	23
Жінка в чорному	24

ПРИВИДИ МОЇХ ШЛЯХІВ

Страх	28
-----------------	----

ПРИМАРНІ СЕЛА

Вітер	29
Дзвонар	31
Коваль	33

ЛОЗИ МОЄЇ СТІНИ

На північ	37
---------------------	----

СІЛЬСЬКІ МАРЕННЯ

Місто	39
Похід	42

МІСТА - СПРУТИ

Рівнина	46
Душа міста	48
Порт	52
Видовища	54
Гулящі	57
Заводи	59
Біржа	62
Крамниця	66
М'ясний ринок	68
Повстання	72
Смерть	75
Досліди	79
Ідеї	81
До майбутнього	84

ДВНАДЦЯТЬ МІСЯЦІВ

Лютий	87
Грудень	88

МАСКИ ЖИТТЯ

Юрба	89
До моря	92

БУРЯНІ СИЛИ

Трибун	95
Банкір	97
Ранок	99
Вечір	100

БЕЗМЕЖНЕ СЯЙВО

Слово	102
Хвала людському тілові	104
Хвала вітрові	105
Зусилля	108

ВЕЛИЧНІ РИТМИ

Мікель-Анджело	110
Народ	114
Корабель	118

ВСЯ ФЛАНДРІЯ

Предки	119
Сороки	120

ЧЕРВОНІ КРИЛА ВІЙНИ

Скривавлена Бельгія	122
-------------------------------	-----

ВИСОКЕ ПОЛУМ'Я

Щастя	125
-----------------	-----

СВІТЛІ ГОДИНИ

Прийди і сядь	127
В ограді нашого кохання	128

ГОДИНИ ПІСЛЯ ПОЛУДНЯ

Присядьмо вдвох	129
О, ніжно-ніжно	130

ВЕЧІРНІ ГОДИНИ

Скажи мені	131
Торкаючись твого чола	131
Як ти для світла	132

10 крб.